

Hakarps Krönika

1976

Hakarps Hembygdsförening

Krönika 1976

FÖRORD

En stor del av Hakarps Krönika, årgång 1976, skildrar en epok som inte ligger längre tillbaka i tiden än att de äldre av Krönikans läsare har klara minnen av den. Så är fallet med artikelserien om utvandringen, som för övrigt avslutas i denna årgång.

Säkerligen kan det vara av intresse för många av hakarpsborna att läsa om byn Ratens historia fram till den dag då byn upplöstes och gården Dalskog bildades.

Om prosten Almqvist som i många år var kyrkoherde i Hakarp handlar en artikel, som är skriven av en efterträdare till honom — Harald Möllerström.

Något av det som har tilldragit sig i vår bygd under det sista året har vi också gett utrymme för.

För de läsare som finner det lämpligt att binda in sina ex. av Hakarps Krönika har vi iordningställt en innehållsförteckning omfattande de årgångar som har utkommit sedan vi sist presenterade ett register — i 1966 års Krönika.

Det må vara oss tillåtet att med glädje — och kanske lite stolthet — blicka tillbaka på alla dessa årgångar och konstatera att kunskapen om vår hembygd hade varit bra mycket torftigare utan Hakarps Krönika. Det kan därför vara lämpligt att sända en tanke fylld av tacksamhet till de hembygds-vänner som för trettio år sedan startade denna verksamhet med årsboken.

Ett varmt tack framför vi också till alla som för årets upplaga bidragit med artiklar, fotografier och muntliga berättelser.

Redaktionen

INNEHÅLL

Förord	3
Raten - Dalskog av Gottfrid Granemyr	5
Utvandrare till Amerika del V av Ragnar Karlsmo	27
Per August Almqvist av Harald Möllerström	50
Ådalsvägen av Axel Werner	62
Allianskyrkan vid Ebbesvägen av Lars Åke Larsson	67
Hakarp för 100 år sedan av Gottfrid Granemyr	73
En torpvandring av Sten Gustavsson	75
Förvaltningsberättelse för 1975	78
Anteckningar ur församlingsböckerna	81
Innehållsförteckning för Krönikans årgångar 1967—1976	86

Redaktionskommitté har varit:

*Rune Gustafsson, Ragnar Karlsmo, Eskil Lago
Gottfrid Granemyr och Per Johansson*

*Titelsidans bild visar Dalskogs gård efter en tuschteckning
av Uffe Vibeke.*

Raten-Dalskog

Några anteckningar kring en by, som blev en gård.

av Gottfrid Granemyr

Dalskog är en av de större gårdarna i Hakarp. Emellertid är varken gårdens storlek eller namnet Dalskog av så gammalt datum. Ett par hundra meter öster om den nuvarande gårdsplanen har det av ålder legat en by, Raten, bestående åtminstone sedan 1500-talet av tre gårdar: Backe- eller Uppegården, Hulugården och Söregården. När här ett försök göres att berätta något om byn Raten och gården Dalskog är det endast avsett som ett bidrag till dess historia. Från olika arkiv torde åtskilligt mera av intresse vara att hämta.

Bynamnet Raten har under tidernas lopp skrivits på olika sätt. 1496 Rathida, 1510 Rathada, senare under 1500-talet Ratan, Ratha, Rattan, Rathen, Rattane, 1642 Raaten. Enligt Edv. Forsström skulle namnet betyda ungefär gödslad äng, förstavelen rat = skräp, något man ratat.

Raten är antagligen en av de äldsta byarna i Hakarp. Här fanns i varje fall bebyggelse redan under järnåldern. Det är faktiskt så, att socknens allra äldsta gravfynd gjorts just här. Under odlingsarbete år 1890 tog man bort ett stenrös, som visade sig vara en grav från omkring 200 år efter Kristus. Graven innehöll en spjutspets och en sköldbuckla, ett hopböjt tveeggat svärd, två järnknivar samt några skärvor av ett lerkärl. Kanske fanns byn Raten redan på Kristi tid.

Flera omständigheter kan ha lockat till tidig bosättning på denna plats. Boplatsen måste ha haft ett synnerligen vackert läge på den långsträckta bergåsen med den brusande bäcken nedanför. Säkert var denna bäck under medeltiden och tidigare betydligt vattenrikare än nu, även om den fortfarande, särskilt om våren, forsar fram ganska strid. Kanske fanns då även fisk att hämta. Det är ju inte så många år sedan de sista kräftorna försvann med kräftpesten, och heller inte så länge sedan man kunde fånga smågäddor där. Redan under medeltiden torde man ha utnyttjat bäckens vatten för att

Raten-Dalskog

Några anteckningar kring en by, som blev en gård.

av Gottfrid Granemyr

Dalskog är en av de större gårdarna i Hakarp. Emellertid är varken gårdens storlek eller namnet Dalskog av så gammalt datum. Ett par hundra meter öster om den nuvarande gårdsplanen har det av ålder legat en by, Raten, bestående åtminstone sedan 1500-talet av tre gårdar: Backe- eller Uppegården, Hulugården och Söregården. När här ett försök göres att berätta något om byn Raten och gården Dalskog är det endast avsett som ett bidrag till dess historia. Från olika arkiv torde åtskilligt mera av intresse vara att hämta.

Bynamnet Raten har under tidernas lopp skrivits på olika sätt. 1496 Rathida, 1510 Rathada, senare under 1500-talet Ratan, Ratha, Rattan, Rathen, Rattane, 1642 Raaten. Enligt Edv. Forsström skulle namnet betyda ungefär gödslad äng, förstavelsen rat = skräp, något man ratat.

Raten är antagligen en av de äldsta byarna i Hakarp. Här fanns i varje fall bebyggelse redan under järnåldern. Det är faktiskt så, att socknens allra äldsta gravfynd gjorts just här. Under odlingsarbete år 1890 tog man bort ett stenrös, som visade sig vara en grav från omkring 200 år efter Kristus. Graven innehöll en spjutspets och en sköldbuckla, ett hopböjt tveeggat svärd, två järnknivar samt några skärvor av ett lerkärl. Kanske fanns byn Raten redan på Kristi tid.

Flera omständigheter kan ha lockat till tidig bosättning på denna plats. Boplatsen måste ha haft ett synnerligen vackert läge på den långsträckt bergåsen med den brusande bäcken nedanför. Säkert var denna bäck under medeltiden och tidigare betydligt vattenrikare än nu, även om den fortfarande, särskilt om våren, forsar fram ganska strid. Kanske fanns då även fisk att hämta. Det är ju inte så många år sedan de sista kräftorna försvann med kräftpesten, och heller inte så länge sedan man kunde fånga smågäddor där. Redan under medeltiden torde man ha utnyttjat bäckens vatten för att

driva en skvaltkvarn. När en kunglig kvarnkommission år 1697 inventerade kvarnarna i riket, kunde den rapportera: "I Ratens Hulgård en skvalta som kan brukas. Bäckén kommer ur Baggarpa göhl och löper åt Valnässjön, av föga värde." Ännu finns två dammar kvar i bäcken, den nedre nu dock genombruten och raserad. Vid den övre, ännu intakta dammen fanns ännu på 1800-talet en kvarn, vid den nedre såg och stickhyvel, där man alltså tillverkade takspån.

Beträffande gårdarna i Raten har rätt samma förhållande som fram till 1800-talet gällde för huvuddelen av jorden i vårt land: Högeståndsfolk, jorddrottar, kyrka och stat ägde jorden, bönder brukade den som arrendatorer. Som Hans Johansson värtaligt skildrar i förra årets Krönika om hakarpsbyns gårdar, deras ägare och brukare, så vet vi en hel del om de förra, men föga om de senare. Frågan är väl annars, vem av dem som gjort vårt land de största tjänsterna. De stora, jämna fälten, som nu omger Dalskog har kommit till genom många generationer av jordbrukets arbetares svett och möda. Anonyma är de flesta av dem, men vi kan se deras verk.

Ägare och brukare av gårdarna i Raten under medeltid och ännu tidigare århundraden är för oss okända till namn och öden. Först på 1500-talet skymtar några namn och släkter. Två av gårdarna uppges 1543 höra till ägaren av Vinstorp (Grip), den tredje till Hans Claesson (Kyle). År 1580 heter ägaren till två av gårdarna Erik Gyllenstierna, nära släkting till de två ovanstående ägarna. Den tredje gården ägdes vid samma tid av Per Bagge. Erik Gyllenstierna ägde förutom de två gårdarna i Raten bl. a. Baggarp, Bockamålen och Ingelycke.

År 1627 äger Karl Karlsson Gyllenhielm, Karl den niondes son på sidolinjen, två av gårdarna. 1640 heter ägaren till en av gårdarna fru Karin Strangs, systerdotter till ovannämnde Per Bagge och gift med Lindorm Stråhle. Samma hemman äges 1655 av en av deras släktingar, Elisabeth Rosenbielke. När Hakarps säteri bildades år 1661 av en familj Lillihök blev två gårdar i Raten s. k. landbogods under säteriet. Mot slutet av århundradet förvärvades Hakarps säteri och ratengårdarna av assessor Petrus Humble. Sedan denne råkat i ekonomiska svårigheter övertas dessa gårdar av Nils Hägerflycht, som vid sekelskiftet stod som ägare till åtskilliga större och mindre egendomar utom och inom socknen, bland de senare Am-

marp, Baggarp, Gunnestorp, Smedstorp och Stutstorp. Om de olika turer som föregick Nils Hägerflychts förvärv av Hakarps säteri kan man läsa i Hans Johanssons utredning om hakarpsbyns gårdar i Hakarps Krönika. Gårdarna i Raten ha sannolikt tillhört samma affärs-transaktioner. Den som dessutom vill veta mer om släkten Hägerflycht och dess verksamhet i Hakarp hänvisas till Harald Möllerströms redogörelse om denna släkt i Hakarps Krönika för år 1967.

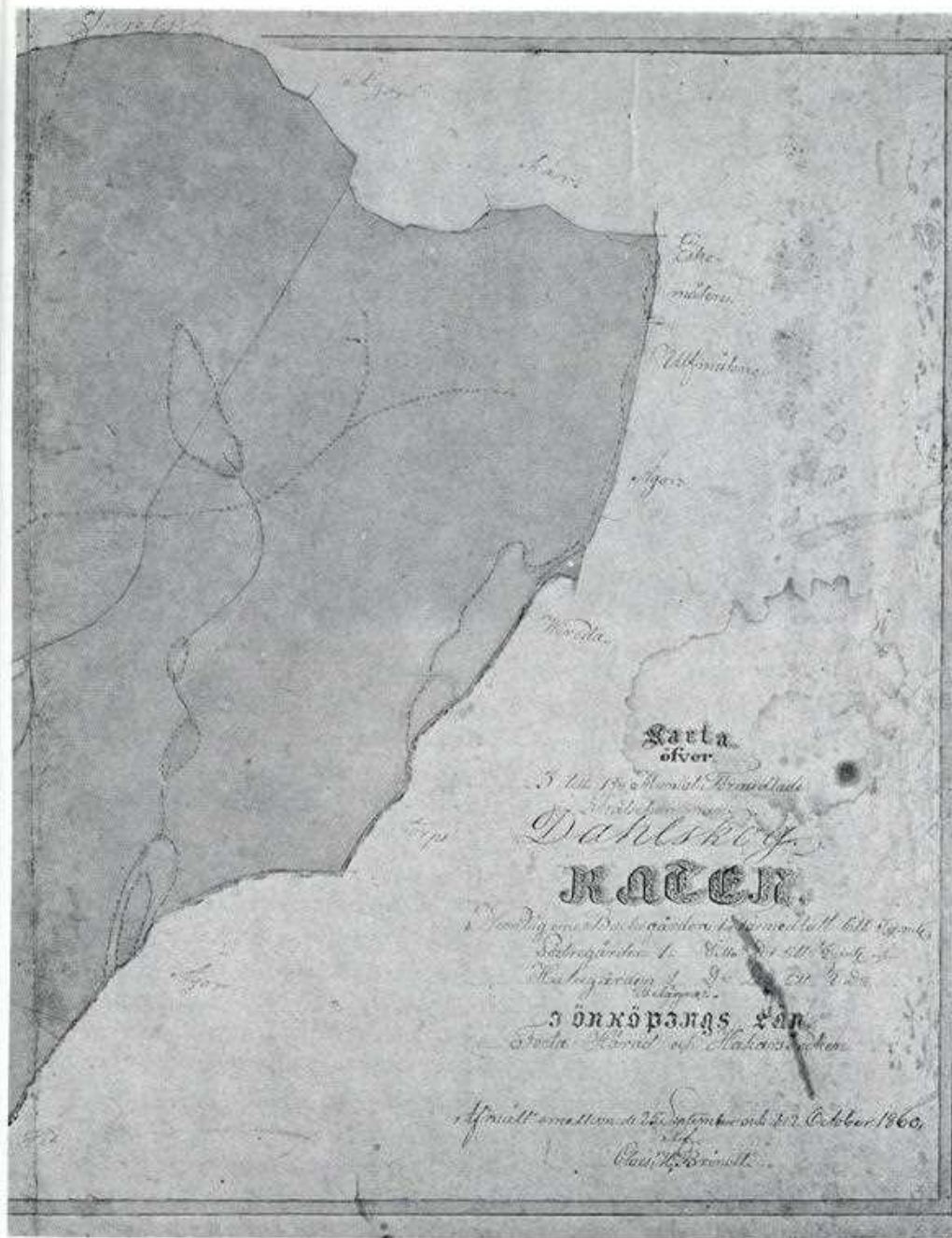
Via ingiften mellan släkterna Hägerflycht och Teet kom ratengårdarna i början av 1800-talet i släkten Aminoffs ägo. När sedan inspektor C. Svanfeldt år 1843 av makarna Johan Fredrik och Anna Charlotta Aminoff köpte Hakarps säteri torde även de tre ratengårdarna ha bytt ägare med samma köpare och säljare. Inspektor Svanfeldt, som var född 1794, förvaltrade redan förut Stensholms säteri. Emellertid avled Svanfeldt redan året efter sitt stora fastighetsförvärv. Hans gravsten finns fortfarande strax invid Hakarps kyrkas norra vägg.

När gårdarna i Raten ånyo blev till salu förvärvades de av organisten P. Pettersson från Rogberga. Därmed inleddes början till slutet för den gamla byn Raten. Först några data om denne onekligen rätt märklige man, som ett trettioårigt år kom att äga ratengårdarna och deras efterföljare gården Dalskog. Han var bondson, född i Hultsjö socken år 1799. Efter att redan vid 21 års ålder ha avlagt organistexamen blev han organist i Rogberga församling, där han bosatte sig i Bogla. Som andra klockare vid den tiden blev han den som skulle allt bestyra när det gällde skrivgöromål. Han torde därvid ha haft förstånd att ta bra betalt, varför han så småningom kom i så goda ekonomiska omständigheter, att han kunde börja köpa in gårdar i sin omgivning. Redan 1833 kom han i besittning av Göransberg, och så småningom blev han ägare till inte mindre än 8 större och mindre gårdar. Han var även under en period riksdagsman, därvid besegrande den ej alldeles obekante Petter Jönsson i Träslända, som dock efter en period återtog uppdraget.

Det blev alltså organisten Pettersson, som skulle avsluta kapitlet Ratens by, som nu blev gården Dalskog. Anledningen till att han beslutade sig för att ta detta steg vet man ej. En av orsakerna kan ha varit att byn, egendomligt nog, ej synes ha genomgått vare sig storskifte eller laga skifte. Varken på lantmäterikontoret i Jönkö-

Karta över Dalskog, upprättad i okt. 1860 av lantmätaren Claes Brimell. Nr 1 visar läget för mangårdsbyggnaden, 2 Söregården, 3 Backe- eller Uppegården,

4 Hulugården, 5 Norrängen, 6 Klinten, 7 Högaberg, 8 Åbo, 9 Jonsbo,
10 Sägbyggnad.

ping eller lantmäteristyrelsens arkiv i Stockholm finns några som helst lantmäterihandlingar eller kartor från Raten, vilket rimligen måste betyda, att byn aldrig skiftats. Att vara brukare i en oskiftad by var säkerligen besvärligt, och ett skifte kostade en hel del pengar. Kanske var husen på gårdarna dåliga och att bygga nya medförde naturligtvis betydande kostnader. Hur som helst, under tiden 1845—1850 torde arrendatorerna på ratengårdarna ha uppsagts och flyttat allt efter som deras kontrakt gått ut. Så sent som 1860, när bifogade karta över det nya Dalskog kom till, finns dock husbyggnader markerade på alla tre gårdarna. Sannolikt revs de snart därefter.

Så kom då den förste arrendatorn till den nya gården, och det blev en lantbrukare Carl Abrahamsson, född 1814, och han kom närmast från Lekeryd. Hans hustru hette Christina Jönsdotter, född i Svenarum.

När man nu vandrar omkring på den plats, där den gamla byn Raten legat, så är det ännu lätt att se, var de tre olika gårdarna funnits. Här och där syns rester av husgrunder, stenkällare och brunnar. Ratens söregård, som legat ett stycke från de övriga två gårdarna, på södra ändan av höjdslutningen, måste ha haft det allra vackraste läget. Fortfarande finnas där flera stora askar, ett par av dem så gamla, att de kunde räknas som vårdträd av de människor, som en gång bodde här. En gammal apel härstammar nog också från den tiden.

De sista brukarna av de tre ratengårdarna hade nu alltså att söka sig nya boplatser och nya utkomstmöjligheter. Beträffande en av dessa, Sven Israelsson, vet vi, att han för sina fyra barn inköpte tre gårdar i Bockamålen och gården Björstorp. Intressant är, att Björstorp ännu äges och brukas av en ättling till Sven Israelsson, Lennart Svensson är nämligen sonsons sonson till denne. Björstorp är därigenom en av de få gårdar i Hakarp, som kan räknas som släktgårdar.

Om alla de generationer av människor, som under seklernas lopp fötts, levat och dött i Ratens by, vet vi, som redan sagts, föga. I domböcker, tiondelängder och listor över Älfsborgs lösen skymtar en del namn, som inte säger oss mycket om namnens innehavare. I slutet av 1600-talet påbörjades en viss kyrkobokföring i Hakarp, och 1764 kom de s. k. husförhörlängderna, där namnen på de som bodde i

*Gamla askar minner idag om platsen där Söregården en gång legat.
Foto: G. Granemyr.*

byarna och på gårdarna infördes. När det gäller en by som t. ex. Raten, så är svårigheten den, att det inte alltid framgår, vem som brukade en gård och vem som endast bodde "inhyses". Raten verkar nämligen att under 17- och 1800-talet ha varit en folkrik by. Först och främst synes var och en av gårdarna ha haft minst två brukare. Dessutom bodde här tydligen en hel del familjer, där hufvudern tyckes ha haft mer eller mindre regelbundet arbete vid någon av ortens små industrier. När i slutet av denna artikel ett försök göres till förteckning över brukare av ratengårdarna från omkring mitten av 1700-talet fram till byns försvinnande kan därför felaktigheter ej uteslutas. Ibland kan även källorna, husförhörslängderna, t. ex. innehålla olika uppgifter på olika ställen beträffande namn och data.

Här följer några exempel på vad kyrkoböckerna kan ha att notera om människor och händelser i vår gamla by, tagna på måfå. Namnen får representera alla de okända människor, som en gång framlevt sina liv i den nu försvunna byn.

- 1713 apr. 7: Vigdes drängen Nils Zakrisson och pigan Kierstin Eriksdotter i Raten.
- 1714 juli 7: Vigdes Johan Larsson i Raten och pigan Kierstin Månsdotter. Morgongåva 30 lod silver.
- 1712 aug. 19: Christnades Måns Jönssons och Sara Nilsdotters son i Raten och nemdes Nils. Faddrar Johan Eriksson, Jonas Persson, Johan Larsson. Gudmor Kierstin Månsdotter, Karin Persdotter och Sigrid Nilsdotter.
- 1713 apr. 28: Begrofs enckan hustru Anna i raten uppegård.
- 1775 apr. 28: Begrovs drängen Lars Jönsson från Raten, 24 år. Sjukdom håll och styng.
- 1775 apr. 28: Begrofs enckan Annikå Nilsdotter från Raten, 63 år, sjukdom hufvudvärk.
- 1775 maj 14: Begrofs danneman Johan Persson från Raten, 60 år gl., efter 3 dagars sängliggande och håll och styng.
- 1775 maj 25: Begrofs enckan Maria Håkansdotter från Raten, 81 år gammal. Sjuk i 2 dygn af bröstfeber.

Låt oss efter denna lilla utflykt bakåt i tiden återvända till den nya gården Dalskog och dess ägare, organisten P. Pettersson. Att han gav den nya gården namnet Dalskog i stället för att ge den den gamla byns traditionsfyllda namn berodde kanske på att han inte tyckte att det gamla namnet klingade så särdeles vackert. Hur som helst så reste sig snart ett nytt stort corps de logis, bostad för anställda och nödiga ekonomibyggnader på den nu utsedda platsen. En stor park anlades enligt tidens sed, likaså en ny utfartsväg till landsvägen. Gårdens areal kom nu att omfatta 50 ha åker och 170 ha skogsmark. För att trygga tillgången på arbetsfolk anlade organist Pettersson tre torp på ägor, nämligen Åbo, Högaberg och Djupadal samt en annan stuga med lite jord omkring, avsedd som pensionärsbostad för gårdens äldre arbetare. Denna senare stuga kallades Klinten och är den enda som är kvar av Dalskogs torpbebyggelse. Den skänktes år 1952 till Hakarps Hembygdsförening av fru Lilly Gustavsson, dåvarande ägare till Dalskog.

Ett soldattorp på Ratens bys ägor kom till redan vid roteringens inrättande på 1680-talet, det fick namnet Jonsbo. Den siste soldaten, Per Johan Lindsten, frånträdde tjänsten 1891 och husen revs några år efter sekelskiftet.

År 1872 gick skaparen av Dalskog, organisten P. Petterson ur tiden, och snart därefter började hans efterlämnade familj avvecklingen av hans fastighetsinnehav. År 1874 såldes Dalskog till en lantbrukare Alfred Sandahl till ett pris av 45.000 kronor. Sandahl kom från Ljunga församling, hustrun hette Augusta Maria Andersdotter. Här blev alltså ägare och brukare samma person, ett förhållande som ej varit fallet så långt tillbaka som Raten-Dalskogs historia har kunnat följas.

Sandahl innehade Dalskog i 14 år. År 1888 sålde han gården till en godsägare Johan Magnus Flodin, som närmast kom från Gunilla-berg i Bottnaryd. En dotterson till Flodin, Åke Wiberg, blev med tiden överintendent och riksdagsman. Under sin barn- och ungdomstid vistades han mycket hos sina morföräldrar på Dalskog. Åke Wiberg nedtecknade senare i livet sina minnen från den lyckliga tiden på denna plats. Resultatet blev en bok som han gav titeln En herrgårdsidyll.

*Övre dammen våren 1976.
Foto: G. Granemyr.*

Det som Wiberg här så förälskat skildrar är i själva verket hur livet kunde levas på en mindre herrgård någon mansålder tillbaka. Det är väl möjligt och rent av troligt att Wiberg med sina minnen av ljusa sommark dagar på Dalskog får dessa att framträda väl skimrande, men säkerligen ger han ändå oss en god bild av livet på en större lantgård strax före och omkring sekelskiftet. Han ger oss även en livlig bild av en färgstark lantpatron av den gamla stammen och av det rörliga liv som rådde på Dalskog och liknande gårdar innan människorna ersatts av maskiner. Denna tid är ju nu oåterkalleligen förbi. Kanske det därför kan vara försvarbart att ägna ett par sidor av Krönikans utrymme åt vad Åke Wiberg berättar.

I familjen Flodin fanns utom makarna fyra söner och en dotter, som nådde vuxen ålder. Två barn hade i späd ålder dött i difteri. Äldste sonen Fritz var redan gift och hade ej mindre än nio barn. På Dalskog bodde också de första åren de båda äldre makarnas mödrar. Fyra eller fem drängar och lika många pigor fanns där, och på torpen bodde dagavlönade arbetarfamiljer. Systemet med dagsverks-torp hade Flodin avskaffat. En guvernant fanns för att enligt tidens sed svara för dotterns undervisning. Ibland tog man emot hushålls-elever.

Till en plats där ungdom finns söker sig ju gärna annan ungdom, och till Dalskog tycks man ha funnit vägen från alla håll, från gårdar och herrgårdar runt om, och, inte minst, unga löjtnanter från regementet i Jönköping och jurister från hovrätten där. Man idrot-tade och badade, spelade krocket och andra sällskapsspel, och man får väl antaga, att en och annan romans spirade under parkens lön-nar och lindar.

Det finns nog inte många hakarpsbor, som har personliga minnen av familjen Flodin. En som minns är emellertid fröken Hanna Hakeman. En tid bodde hon nämligen med sina föräldrar och syskon på Dalskogs närmaste granngård, Gunnestorp. Fröken Hakemans far, sedermera riksdagsmannen K. J. Gustafsson och J. M. Flodin med familjer umgicks därför flitigt, och även sedan familjen Gus-tafsson flyttat till Stensholms säteri var ju de båda familjerna nära grannar. Fröken Hakeman har därför livliga minnen av familjen Flodin. Hennes minnesintryck stämmer väl överens med de omdö-men, som Åke Wiberg ger: Johan Magnus Flodin en utpräglad säll-

Johan Magnus Flodin, f. 1846, d. 1927 och hans maka Josefine Charlotta, f. Isaksson, f. 1850 d. 1930.

skapsmänniska, alltid på gott humör, full av skämt och upptåg, vän med alla. Ett porträtt från den här tiden motsäger ej minnesbilden av honom: Hans ögon och hela hans ansikte strålar av gott humör och livsglädje. Även om han inte var ointresserad av gårdens skötsel framstår han nog som en bättre sällskapsbroder än arbetsledare. Någon större insats inom Hakarps kommunala liv tycks han ej ha gjort. Han var dock under några år kommunens revisor och suppleant i kommunalnämnden.

Fru Flodin framträder i både dottersonens och fröken Hakemans minnen som en kvinna med hög resning. Sitt stora hushåll synes hon ha skött med fast hand, hon var klok, vänlig och mycket avhållen av dem hon kom i beröring med.

Djurbesättningen på Dalskog bestod på den tiden enligt Wiberg av 50—60 nötkreatur, 3 eller 4 par oxar, några par hästar, rätt många svin och ett hundratal höns. Man odlade bröd- och fodersäd, potatis och rotfrukter. Ett linfält var fru Flodins särskilda skötebarn. När detta blommade var det som ett blått hav. För linberedningen fanns en bastu nere vid en av dammarna i bäcken.

Gamle patron Flodin deltog ej själv i arbetet ute på fälten, men han slog naturligtvis sina lovar ditåt för att se hur det gick för folket. Under höskördens varma och pressande dagar brukade bleckhinkar innehållande sur- eller kärnmjök finnas till hands för att laska de törstande. Vid skörden senare på hösten och vid tröskningen brukade man ha ett stort träkar med saft och vatten stående. Var patron på särskilt gott humör och tyckte att arbetsfolket behövde lite extra uppmuntran kunde han komma med en plunta konjak, som han slog i saftblandningen. Kvantumet av konjak var ju litet och påverkade knappast sammansättning och styrka, men handlingen vittnade om god vilja. Folket brukade därför, när det blev lite extra besvärligt, tala om, att nu kunde det vara dags för "patrondrickat".

På hösten när markens gröda lyckligen var under tak brukade makarna Flodin ställa till med en stor skördefest. Alla, som hade haft något med skörden att göra, bjöds in. Ett stort långbord med rätter av alla de slag dukades. På detta var dessutom placerat buketter av råg, vete och havre, och runt om låg små högar av rotfrukter och annat, som växt på gården under året. Så åt och drack man så länge man orkade och tålde, och till fiol och dragspel gick sedan dansen till långt fram på natten.

Även om Flodins på Dalskog var ovanligt godhjärtade människor, så var de naturligtvis barn av sin tid, och till punschbål och maskeradbaler hade arbetsfolket säkert ej tillträde. De var nog hänvisade till något enklare nöjen, och sådana synes ej heller ha saknats.

När en arbetsdag var slut och aftonvard spisats satte man ofta igång med att tävla i styrka och vighet, och i detta deltog både drängar och pigor. En sak, som var svår och som inte alla klarade av, var att korsa båda benen över nacken. Svårt var det att få benen dit, men ännu värre att få dem tillbaka igen. Wiberg berättar en rolig episod från ett sådant tillfälle: En afton, när man arbetade ute på fälten och ämnade fortsätta med detta till långt fram på kvällen, skickades en av de yngre pigorna hem att hämta aftonvar den. Emellertid dröjde hon med att komma tillbaka. Till slut skickades en av drängarna för att se efter, hur det var fatt. Halvvägs hemma fick han se flickan, rullande som ett klot, med båda benen på nacken. Hon arbetade vilt för att komma loss och var alldeles förtvivlad. Här var nu ingen annan råd än att låta drängen hjälpa

Vid en festlig tillställning skedde medaljutdelning till tre trotjänare 1908.

sig att få ner benen, och var nu inte flickans kinder redan röda av ansträngningen att komma på fötter, så blev de väl, när pojken krånglade benen tillrätta igen.

Mellan de gamla trotjänarefamiljerna och familjen Flodin rådde ett närmast patriarkaliskt förhållande. I synnerhet var det fru Flodin, som man vände sig till, när man behövde råd och tröst. Innan makarna Flodin flyttade från Dalskog ordnade de en stor festlighet för gårdens anställda. Tre av trotjänarna fick då Patriotiska Sällskapets medalj för långvarig och trogen tjänst inför en stor samling av inbjudna gäster. Vid detta tillfälle togs den bild, som återfinns ovan. Man hittar på bilden åtskilliga av familjens vänner och grannar, bl. a. kyrkoherde Sandström med familj, kantor Sehlin, riksdagsman K. J. Gustafsson med fru och tre söner, Larsson i Bråneryd,

Gamle patron Flodin deltog ej själv i arbetet ute på fälten, men han slog naturligtvis sina lovar ditåt för att se hur det gick för folket. Under höstkördens varma och pressande dagar brukade bleckhinkar innehållande sur- eller kärnmjök finnas till hands för att laska de törstande. Vid skörden senare på hösten och vid tröskningen brukade man ha ett stort träkar med saft och vatten stående. Var patron på särskilt gott humör och tyckte att arbetsfolket behövde lite extra uppmuntran kunde han komma med en plunta konjak, som han slog i saftblandningen. Kvantumet av konjak var ju litet och påverkade knappast sammansättning och styrka, men handlingen vittnade om god vilja. Folket brukade därför, när det blev lite extra besvärligt, tala om, att nu kunde det vara dags för "patrondrickat".

På hösten när markens gröda lyckligen var under tak brukade makarna Flodin ställa till med en stor skördefest. Alla, som hade haft något med skörden att göra, bjöds in. Ett stort långbord med rätter av alla de slag dukades. På detta var dessutom placerat buketter av råg, vete och havre, och runt om låg små högar av rotfrukter och annat, som växt på gården under året. Så åt och drack man så länge man orkade och tålde, och till fiol och dragspel gick sedan dansen till långt fram på natten.

Även om Flodins på Dalskog var ovanligt godhjärtade människor, så var de naturligtvis barn av sin tid, och till punschbål och maskeradbaler hade arbetsfolket säkert ej tillträde. De var nog hänvisade till något enklare nöjen, och sådana synes ej heller ha saknats.

När en arbetsdag var slut och aftonvard spisats satte man ofta igång med att tävla i styrka och vighet, och i detta deltog både drängar och pigor. En sak, som var svår och som inte alla klarade av, var att korsa båda benen över nacken. Svårt var det att få benen dit, men ännu värre att få dem tillbaka igen. Wiberg berättar en rolig episod från ett sådant tillfälle: En afton, när man arbetade ute på fälten och ämnade fortsätta med detta till långt fram på kvällen, skickades en av de yngre pigorna hem att hämta aftonvarlden. Emellertid dröjde hon med att komma tillbaka. Till slut skickades en av drängarna för att se efter, hur det var fatt. Halvvägs hemma fick han se flickan, rullande som ett klot, med båda benen på nacken. Hon arbetade vilt för att komma loss och var alldeles förtvivlad. Här var nu ingen annan råd än att låta drängen hjälpa

Vid en festlig tillställning skedde medaljutdelning till tre trotjänare 1908.

sig att få ner benen, och var nu inte flickans kinder redan röda av ansträngningen att komma på fötter, så blev de väl, när pojken krånglade benen tillrätta igen.

Mellan de gamla trotjänarefamiljerna och familjen Flodin rådde ett närmast patriarkaliskt förhållande. I synnerhet var det fru Flodin, som man vände sig till, när man behövde råd och tröst. Innan makarna Flodin flyttade från Dalskog ordnade de en stor festlighet för gårdens anställda. Tre av trotjänarna fick då Patriotiska Sällskapets medalj för långvarig och trogen tjänst inför en stor samling av inbjudna gäster. Vid detta tillfälle togs den bild, som återfinns ovan. Man hittar på bilden åtskilliga av familjens vänner och grannar, bl. a. kyrkoherde Sandström med familj, kantor Sehlin, riksdagsman K. J. Gustafsson med fru och tre söner, Larsson i Bråneryd,

Salomon Gustafsson

K. T. Andersson i Tormenås och fabrikör Wahlgren, Jönköping.

Även sedan makarna Flodin flyttat till Mullsjö hölls kontakt med de gamla trotjänarna. De inbjöds en gång varje år till Mullsjö på ett litet kalas. Detta var en stor och efterlängtdag för de gamla, som då iförde sig sina allra finaste kläder. Gubbarna bar höghattar och långrockar, som en gång varit svarta, men som nu skiftade vackert i grönt. På bröstet blänkte det finaste av allt, medaljerna. Man språkade om vad som sedan sist tilldragit sig på Dalskog.

Makarna Flodin tillbringade alltså sina sista år i Mullsjö. J. M. Flodin gick bort 1926 och fru Flodin 1930. De ligger begravda på Hakarps kyrkogård, i familjegraven, där tidigare deras i unga år avlidna barn jordats.

När J. M. Flodin år 1908 sålde Dalskog inköptes gården av mjölnaren Johan Karlsson från Huskvarna, som under tiden 1878—1909 arrenderade kvarnen där. Efter tio år på Dalskog sålde Johan Karlsson gården till Lennart Gustafsson, en son till riksdagsman K. J. Gustafsson. Efter blott två år på Dalskog avled Lennart Gustafsson efter en kort och häftig sjukdom, endast 29 år gammal. Trots sin

ungdom hade han redan hedrats med förtroendet som kommunalnämndens ordförande.

Efter Lennart Gustafssons bortgång övertogs Dalskog år 1921 av hans broder Salomon med fru Lilly, vilka dessförinnan innehaft Göransbergs gård.

Salomon Gustafsson hade liksom alla sina bröder i arv från fadern fått ett brinnande intresse för offentliga värv. Redan vid 25 års ålder blev han fattigvårdsstyrelsens ordförande. Snart var han även ordförande i såväl kommunalnämnd som kommunalfullmäktige. Vidare ordförande i taxeringsnämnd, nämndeman och häradsdomare samt under åren 1935—38 landstingsman. De svåra depressionsåren i början av 30-talet med stor arbetslöshet i orten och kris- och krigstiden tio år senare medförde svåra bekymmer för Hakarps kommunalmän, och av dessa bekymmer fick Salomon Gustafsson sin beskärda del. De flesta av de nu levande äldre hakarpsborna har säkert någon gång haft ärende till honom. Alla försökte han hjälpa med råd eller dåd.

Taktäckarlag på Dalskog omkring 1925.

Frågan är om inte arbetsbördan med tiden blev allt för stor för en människa, som alltid hade så svårt för att säga nej. Redan år 1944 gick han bort, 57 år gammal.

En av dem som hade anställning på Dalskog under Salomon och Lilly Gustafssons tid är fru Berta Andersson, Stensholm. Innan hon kom dit hade hennes blivande, nu avlidne man, Arvid Andersson, under flera år haft anställning hos makarna Gustafsson. Fru Andersson berättar hur som hon, tillhörande en syskonkull om tio barn, redan vid fjorton års ålder måste ut och taga tjänst. Hon hade då, naturligt nog, ej hunnit lära så mycket av arbete i hem och hushåll. Efter några år på annat håll kom hon så till Dalskog. Hon minns nu med tacksamhet allt hon fick lära där under en kunnig husmors ledning, färdigheter som hon haft glädje och nytta av senare i livet.

Efter makens död fortsatte fru Lilly Gustafsson att driva jordbruket på Dalskog med hjälp av anställda, som gärna stannade länge i tjänsten. Efter en del år överläts jordbruket till arrendatorer. 1967 sålde emellertid fru Gustafsson Dalskog till direktör Sigvard Attevik, vars dotter Anita och måg Per-Åke Löf flyttade in i huvudbyggnaden. Redan efter knappa två år gick direktör Attevik ur tiden. Dalskog äges nu av dottern Anita, och jordbruket är utarrenderat till Rolf Harrysson i Gunnestorp, som nu driver dessa båda gårdar i sambruk.

FÖRTECKNING PÅ BRUKARE AV DE TRE GÅRDARNA I RATENS BY FRÅN MITTEN AV 1700-TALET TILL OMKRING 1850.

Söregården, 1/2 mantal.

1732 fanns här en brukare Johan Eriksson. Han återkommer några gånger som vittne vid barndop m. m.

Vid samma tid hette brukare nummer två Anders Andersson. Han var sexman 1735, kyrkovärd 1730—33. Hustrun hette Karin Johansdotter, född 1700, död 1756. Bouppteckningen efter henne åter-

finns efter slutet av denna artikel. De hade döttrarna Kierstin, född 1736 och gift med beredaren Måns Svensson från Ammarp. Maria, född 1728, död 1763. Gift 1753 med bajonettsmeden Friedrich Andersson—Falk, Hallen, samt Annika, född 1721, gift med beredaren Nils Månsson—Löngren.

1765 har Anders Anderssons måg Måns Svensson övertagit svärfaderns bruk av Söregården. Han blev snart änkeman och gifte om sig med Annika Johansdotter.

Den andra delen av Söregården synes 1765 ha innehafts av Olof Svensson, född 1712, död 1767. Redan vid denna tidpunkt har även Måns Svensson dött, och änkan Annika Johansdotter tyckes ha fortsatt att tillsammans med sina barn bruka den ena eller båda brukningsdelarna i Söregården till 1798.

Nils Bengtsson hette en av brukarna från 1783 till 1813. Han var född 1739 och gift med Sara Eriksdotter, född 1733. Barn Nils och Maria.

Från 1804 till 1828 brukade Olof Andersson en del av Söregården. Han föddes 1768 och var gift med Maria Nilsson. 1829 var han kyrkovärd. De hade barnen Anders och Nils.

Olof Anderssons son Anders är från 1829 till 1845 skriven som brukare av sannolikt först hela, sedan halvparten av Söregården. Han var född 1810 och gift med Lisa Svensdotter, född 1817. Johanna, Sven, Magnus, Maja-Christina och Nils Johan hette barnen.

Från 1840 torde Anders Olofsson ha delat Söregårdens jordbruk med Sven Israelsson, född 1786, död 1851, gift med Stina Catherina Johansdotter, född 1789. Barnen var Peter, Johan-Magnus, Israel och Lisa. Från makarna Israelsson härstammar en talrik släkt, av vilken många fortfarande bor i huskvarna—jönköpingstrakten. En av dem har redan omnämnts, deras sonsons sonson, Lennart Svensson, Björstorp.

År 1845 frånträder Sven Israelsson bruket av Söregården och blir därmed den siste i den långa raden av dannemän, som under sek-lernas gång sått och skördat på denna gård.

Ratens Backe- eller Uppegård, 3/4 mantal.

Halvdelen av denna gård brukades fram till 1764 av Måns Johansson. Han var gift med Sara Nilsson. Efter Måns Johanssons

död 1764 efterträddes han av sonen Nils Månsson, som också kallade sig Löngren och född 1712. Kyrkovärd 1754-1757 och gift med Annika Andersdotter, född 1721 och dotter till söregårdsbonden Anders Andersson. Barn Måns, Anders, Sara, Johan, Christina. Nils Månsson brukade Backegården till år 1783.

Brukare nummer två vid samma tid hette Johan Persson, född 1715 och död 1775. Han var kyrkovärd 1762—1765 och gift med Annika Johansdotter, född 1728. De hade barnen Samuel, Johan, Zakris, Sara och Annika.

Nils Månsson och Johan Persson var ombud för Hakarps församling, när samtliga väghållningsskyldiga här var instämnda till häradstinget i Ingaryd år 1764 för påstått dåligt vägunderhåll. Protokoll och utslag finns i Hakarps kyrkoarkiv.

Från 1783 till 1796 är Anders Persson en av Backegårdens brukare. Han var född 1742 och dog 1796. Hustrun Sara Larsdotter var född 1759 och dog 1818. Sven, Lars, Isak, Peter, Sara-Lisa och Christina hette barnen.

1799 kommer Jonas Håkansson till Backegården. Hans födelseår var 1761 och hans dödsår 1820. Gift med Annika Månsdotter, som var född 1758. Deras barn hette Peter, Magnus och Stina.

Jonas Håkansson efterträddes 1814 av Johan Samuelsson, född 1787. Han stannade till 1844, då han flyttade till Lekeryd. Han var gift med Maja-Lena Arvidsdotter, född 1788. Utom barnen Johannes, Christina och Sven Peter hade de fostersonen Gustav W. Björkman.

Peter Persson kom till Backegården 1825 och stannade till år 1840. Han var född 1792, och med hustrun Ingeborg Månsdotter, född 1788, hade han barnen Sara-Maja, Magnus, Lena, Stina-Lisa, Johannes, Sven Peter och Gustaf.

Efter en lucka på fem år, då ingen står skriven som brukare av Backegården, (kanske den brukades i sambruk med någon av granngårdarna) är en Anders Andersson arrendator där. Det gäller åren 1840—1845. Denne var född 1787 och hans hustru Stina Matheidotter 1798. De hade barnen Anders Johan, Maja, Lena, Sara-Lisa, Johannes, August, Carl Gustaf och Frans Ludvig.

Sedan Anders Andersson lämnat Backegården har tydligen även denna gård blivit avhyst och uppgått i det nya Dalskog.

Raten Hulugård, 1/2 mantal.

Per Larsson hette den ena av de båda först kända brukarna av denna gård. Han var född 1697 och var skriven på Hulugården till år 1770. Hans hustru hette Annika Nilsson, född 1712 och död 1775.

Den andra halvdelens brukare hette Per Månsson, född 1725, död 1797. Han var gift med Kristin Jonsdotter, född 1732, och tillsammans hade de barnen Måns, Christina och Ingegärd. Per Månsson var kyrkovärd året 1777.

En Jonas Jonsson var skriven för Hulugården under det enda året 1795, varefter familjen flyttade till Lekeryd. Med hustrun Stina Persdotter hade han barnen Sven, Anders och Magnus.

Måns Andersson, född 1757, kom 1795. Efter hans död år 1804 fortsatte antagligen hustrun Kierstin Jönsdotter, född 1754, att med barnens hjälp bruka gården till år 1816. Jöns och Lisa hette de båda barnen.

1799 flyttade en Peter Persson till Hulugården och stannade där till 1824. Han var född år 1761 och hustrun Ingrid Persdotter 1767. De hade barnen Nils och Johannes.

Jöns Månsson, möjligen en son till Måns Andersson ovan, kom till Hulugården 1820. Han var född 1792 och hustrun Agneta Persdotter 1802. Barnen hette Magnus och Peter, och 1848 synes den förre ha övertagit bruket och fortsatt med detta till avhysningen, som troligen skedde 1850. Magnus var gift med Anna Johansdotter och makarna var födda 1827 resp. 1822.

Även på den andra halvdel avlöste en son fadern som arrendator. Ny brukare blev här 1825 Johannes Pettersson, född 1797. Hustrun hette Sara Olofsdotter, född 1793. Barnen var Inga, Anna-Maja, Catarina, Stina och Sven-Peter. Familjen är skriven på Hulugården 1850.

Utom här omnämnda familjer, som alltså bott på och brukat gårdarna i Ratens by fram till deras avhysning, har det, som redan antytts, bott åtskilligt med folk som "inhyser" eller på annat sätt. Utöver bostäderna för jordbruksfamiljerna har det tydligen också funnits annan bebyggelse, både som gårdshus och s. k. backstugor. En familj Peter Larsson med hustrun Stina Jonasdotter och barnen Maja-Lena, Johannes, Lovisa, Inga-Stina, Johan Fredrik och Matil-

da bodde inhyses i Backegården från 1825 till 1850 "i en stugbyggnad". En familj Anders Magnusson bodde 1850 "i Nordstugan". I ett sockenstämmoprotokoll från 1821 läses att "något av fattighjonen skulle anmodas att flytta till dödssjuka pigan Sara på Ratens ägor och sköta henne". Vid mitten av 1700-talet bodde i byn en skräddare Samuel Johansson och en smed Oluf Esk. Den efter artikeln återgivna auktionskungörelsen avser kanske en auktion efter denna smed.

Beträffande soldattorpet Jonsbo, torpen Åbo, Högaberg och Djudadal samt arbetarbostaden Klinten och de människor som under årens lopp bott på dessa ställen hänvisas till Ivar Meurlings artikel om torpen på Dalskog i 1957 års Hakarps Krönika. Om soldaterna, som under mer än 200 år haft Åbo som soldattorp berättar dessutom Gunnar Gadolin i Krönikan för år 1967.

Auktion i Backegården

Näst kommande Lördag som är 28 November blifver auktion utij Backegården i raten sampt kommer att försäljas till den mästbjudande en brännevijspanna och en kiethyl jämvähl smidie redskap ett smidiestäd och knifstäd så som annan smidie och och file redskap jempte mans och qvinnns gångkläder ett skåp förutom annan träbråte som icke så noga kan specificeras, skulle någon åstunda slikt till hånda kan dhe sig på ofvannämnda dag sig infinna och sijna anbud giöra.

raten 22 november 1765.

Johan Ekebom

BOUPPTECKNING EFTER KARIN JOHANSDOTTER I RATEN

Åhr 1758 den 20 februari blef dannemannens Anders Andersson i Raten Sörå-
gård befintl. qvarlätenskap efter dess afledna hustru Karin Johansdotter av oss
undertecknade uppå dess begäran behörigen upptecknad, hvilken befantz som följer,

Fast egendom, ingen	Srmt	2 ämbar	6
Guld, silver, intet		1 gammal tierna, 1 tunnekaar	3
Mässing:		2 grynsåll	9
1 ljusstake	8	1 trästöp	1
Malm:		10 träskedar	1
1 liten malmgryta, gammal	2 16	1 spånrock	12
Koppar:		1 gammalt bord med for	6
En brännvinspanna med hatt		1 försäte	2
och pipa	10	2 furustolar	4
1 gammal kiettill	10	2 smöraskar	3
Järn och järnbräte:		1 dussin tallrikar	4
1 gammal gryta	1 8	1 dussin teskedar	3
2 bråpannor	20		
1 järnstång	20	Vagnredskap:	
1 gammal tälgyx	10	2 järnskodda hjul med axel	3 16
2 vedyxor	14	1 gammal arbetsvagn	24
2 större nafvar	16	1 gammal drög	6
2 d:o mindre	10	1 stockkielke	6
1 gammal bandknif	2	1 släda	12
2 st bärr med träskäft	3	1 ärjekrok med bill	12
Hammare och tång	8	1 harf	12
1 gammal höfvel	4	1 qvarnsadel	6
3 gamla lijor	8	1 sele med töm	12
1 huggjärn och en rasp	4	1 betsel	6
1 gammal skära och 2 lövhackar	11	2 jernskodda grepar	6
1 gammal spade	2	Beträffande således hustruns gängklä-	
1 torepa	4	der så blefvo de efter överenskom-	
1 bandjärn	1	melse delade mina 3:ne döttrar	
2 gamla häcklor	10	emellan.	
1 stämknif	14		
1 dragnagel	4	Sängkläder:	
Träbräte:		1 gammalt bolster med fjäder	
1 skåp	1 16	och randigt var	3 24
1 gammal kista	8	1 åkläde	24
1 skriijn med lås och gångjärn	18	1 d:o sämre	12
2 gamla kaar	2	1 klutakläde	12
1 st d:o	24	1 huvuddyna	28
3 gamla stannor	15	2 blaggarnslakan	28
1 laketunna	10	1 duk	24
1 lakekaar	12	2 handkläden	12
2 baktråg	6	1 förlåt af sängkappa	1
1 halfskäppa	2		
1 bryggekaar	24	Glaas och lerkiärl:	
4 lakebyttor, 1 stakebytta	18	2 buteljer	8
2 öseträ	08	2 små glaas	3
1 brännvijnsfjarding	1 8	2 stenkruis	6
1 kanna, 1 stop	8	1 stensköhl	3
2 bonkar	6	5 stenfä	10
2 wattusår	6	1 flätt fat	2

Kreatur:	
1 brunt stoo	8
1 par kiöre stutar	34
1 brunraggot koo	12
2 kalvar	8
1 kiätte kalf	1 16
4 st fåår	5
2 st ungsvin	3

3 st koor, en hvit, samt en rødhelmig och en svartryggt d:o hvilka äro efter överenskommelse utsatta till yngsta dottern Kierstin, i anseende till de äldre Syskonen Anneka och Maria Andersdöttrars förut undfångna bodel samt bröllopskostnad.

Summa 131 23

Således uptages gjäld och skuld:

Skyldig till Hakarps kyrka	16 —
D:o till min måg Friedrik på Halla	14.4
D:o till fru Karin på Lyckorna	5.18
D:o för bouppteckningens inlevererande till tingsrätten samt Chartor	1.24
Uptecknings- och värderingsmännens arvode	2.
De fattigas andel	6
Summa	39.20

Således vara rätteligen uppgifvit och at icke det ringaste av allt det som vid dödsfallet befantz med vett och vilja förteget eller undandolgt är vill jag med liflig ed bekräfta.

Ut supra
Anders Andersson
A. A. S.

Såsom värderingsmän underskrifva

Per Månsson i Hulestorp
P. M. S.

Daniel Johansson i Raten
D. I. S.

Afvittring mellan fadern Anders Andersson och dess 3:ne döttrar Anneka, Maria och Kierstin. När gjeld och skuld 39 dlr 20 smt är afdragen, blifver hela dehlningssumman mellan faderna och dess 3:ne döttrar stor 92 dlr 3 smt.

Faderns fördehl	4.19	
Dess 2/3 dehlar	58.10.2/3	62.29.2/3
Barnens in alles	29.	5.1/3
häraf får dottern Anneka	9.23.2.2/3	
häraf får dottern Maria	9.23.2.2/3	
häraf får dottern Kierstin	9.23.2.2/3	

Rättel. vara afvittrat och dehlat betygas

Hans Hakberg

De fattigas andehl 6: smt äro af sterbhuset betalta och uti fattigboken observerade betygas af

Hakarp den 9 Martii 1758
And. Ståhl

Utvandrare till Amerika

Del V

av Ragnar Karlsmo

1920 - TALET

Läget på arbetsmarknaden.

Tillgången på arbete vid Husqvarna Vapenfabrik påverkade under 20-talet, liksom tidigare, antalet utvandrare från Hakarp.

Världskriget 1914—18 hade skapat en högkonjunktur som fortsatte några år och vad Vapenfabriken beträffar verkar det som om företaget hade fått "verkligt god vind i seglen". Året 1919 nyanställdes nämligen mer än 500 personer på H. V. A.

Men högkonjunkturen tog ett ganska plötsligt slut. Redan 1920 började ordertillgången på H. V. A. att avta och när man kom fram till 1921 var arbetstillgången så dålig att det stora flertalet av de anställda fick nöja sig med arbete tre—fyra dagar i veckan. Hundratala arbetare avskedades och lönerna för de kvarvarande sänktes kraftigt.

Situationen verkade inte att förändras till det bättre och vid slutet av 1922 hade 1000 personer mistat sina arbeten vid Vapenfabriken.

Eftersom de ledande vid Husqvarna Vapen också var kommunalt engagerade hade de ett visst ansvar för Huskvarna stads ekonomi och avskedandena drabbade i första hand de arbetare som inte var mantalskrivna i staden. För de anställda som var bosatta uppe i Hakarp hade Vapenfabrikens ledning inte samma kommunala ansvar. Proportionellt sett många hakarpsbor drabbades därför av arbetslösheten.

Tjugotalets arbetslöshet gjorde väl sig påmind över hela riket men frågan är väl om inte Huskvarna, och kanske ännu mera Hakarp, hörde till de hårdast drabbade orterna i landet. Några artiklar i rikspressen låter oss förstå att så var fallet.

Även Stensholms Fabrik och Ebbes Bruk hade problem med sysselsättningen, dock inte i samma utsträckning som Vapenfabriken. Disponent Bergströms berömvärda iver att skaffa fram arbete till sina

anställda vid Ebbes Bruk bidrog till att arbetslösheten vid detta företag hölls inom rimliga gränser.

För att råda bot på den värsta nöden som följde i arbetslöshetens spår satte man i Hakarp, liksom på många andra orter, igång nödhjälpsarbeten. För hakarpsbornas del bestod dessa arbeten huvudsakligast av makadamslagning för hand. För att inte äventyra kommunens ekonomi fick ungkarlar tjäna högst 12 kronor och familjeförsörjare 20 kronor per vecka.

De "friställda" som inte var lyckliga nog att ha fått nödhjälpsarbete utan fick hålla tillgodo med arbetslöshetsunderstöd var i ett ännu sämre läge.

Det verkligt stora nödhjälpsarbetet, byggandet av Ådalsvägen, hade Hakarps kommun och Huskvarna stad gemensamt med staten som betalade 66 % av kostnaden. Vid dessa arbeten betalades inte marknadsmässiga löner utan de anställda fick vara belåtna med betydligt mindre. Fyra kronor om dagen för ackordsarbetarna eller fyrtio öre i timpenning var (åtminstone en tid) lönen bland arbetarna på Ådalsvägen. Då skall man veta att mjölken kostade 25 öre litern och salt fläsk betalades med 2 kronor per kilo. Osten och köttet kostade också c:a 2 kronor kilot vilket ju var lika med inkomsten för fem timmars arbete på Ådalsvägen.

Att nöden verkligen var stor förstår man när man läser i Huskvarna-Posten av den 12 april 1922, att lantmännen i Skärstad, Ölmstad, Gränna, Haurida och Svartorp gjort en insamling och skänkt 10 500 kg potatis och 400 kg säd för utdelning bland de nödlidande i Huskvarna.

Men även en lågkonjunktur har ett slut och då brukar det bli bra fart på hjulen. Så blev fallet även efter dessa svåra år, och i mitten av 1923 hade väl de flesta i Huskvarna bosatta arbetarna återanställts vid Vapenfabriken. Hakarpsborna fick som regel vänta med anställningen tills arbetslösheten inte var något stort problem i staden. De följande åren av 20-talet var arbetstillgången ganska god, men en viss arbetslöshet förmärktes i våra bygder hela tjugotalet.

Utvandringen under 20-talet.

Efter första världskriget började myndigheterna i Förenta Staterna inse att det var dags att reglera antalet invandrare. En "ransonering"

som gynnade invandrare från nordeuropa — däribland de svenska — på bekostnad av syd- och östeuropeiska immigranter. De första två-tre åren av 20-talet var dock utvandringslusten från vårt land så ringa att restriktionerna ingen betydelse hade.

Från vår socken utvandrade 4 personer under 1920, 2 hakarpsbor reste 1921 och 9 st under arbetslösheten 1922.

Förenta Staterna hade också haft dåligt med sysselsättningen inom industrin, men situationen hade ljusnat betydligt under år 1922 och industrin började ropa efter folk igen. Den verkligt stora utvandringen från Sverige kom därför 1923 då så många hade gått utan arbete eller på nödhjälpsarbete ett par år. Då flerdubblades antalet utvandrade från vårt land, och eftersom "de dåliga tiderna" hade drabbat Huskvarna och Hakarp extra hårt var utvandringen härifrån kraftigare än på de flesta håll. Som belägg härför kan anföras att då genomsnittet för Sverige under 1923 var 4 utvandrare per 1000 innevånare och för vårt län 6 utvandrade, kunde Hakarp ståta med hela 18 utvandrade per 1000 innevånare. Motsvarande siffra för Huskvarna var 14 och för Gränna (som var utan industri) 5 utvandrade per 1000 innevånare.

Av de hakarpsbor som reste 1923 var 29 manliga och 3 kvinnliga, den äldste var 31 år gammal och de övriga mestadels mellan 22 och 26 år. Med undantag för ett par äkta makar var alla ogifta.

De tidigare nämnda restriktionerna i USA innebar att 20 042 svenskar fick invandra på ett år. Denna kvot var fylld i slutet av april 1923. Då kunde man i tidningen läsa en notis där det omtalades att ingen svensk fick landstiga i Amerika under maj och juni. Ny kvottilldelning skulle det bli den första juli, eftersom året i detta avseende räknades från 1/7 till 30/6. För en del av de som redan hade löst biljett kom denna annons som en kalldusch:

AMERIKARESANDE

PER ÄNGAREN "STOCKHOLM" den 12 maj 1923.
Då amerikanska regeringen ytterligare begränsat antalet svenskfödda passagerare, som får landstiga under maj månad kan endast ungefär hälften av de för

ångaren Stockholm anmälda passagerarne befodras med denna lägenhet. Vi uppmana därför var och en, som kan uppskjuta sin resa till senare lägenhet att så göra och underrätta oss därom.

Tiden tillåter icke meddelande per post, varför vi på detta sätt måste underrätta passagerarne.

SVENSKA AMERIKA LINIEN

Man kan förmoda att restriktionerna bromsade en del av de som annars skulle ha utvandrat. Men även själva biljettpriset bidrog säkert till att bromsa utvandringen. Priset för en enkel resa Göteborg—New York var enligt flera annonser 385 kr och vem som helst kunde väl inte skrapa ihop — eller låna — så mycket pengar när nästan alla gick arbetslösa.

Under 1924 hade tillgången på arbete här hemma blivit bättre och det året minskade utvandringen till endast fem resande. Året därpå reste åtta, en hakarpsbo reste 1927 och tre gav sig iväg 1928. Däremot var året 1929 helt fritt från emigranter för Hakarps del.

När man talar om orsaker till utvandringen kan man under 1920-talet inte komma ifrån att lägga politiska aspekter på emigrationen. Den djupa förnedring som de stenknackande nödhjälpsarbetarna måste ha känt och det svåra ekonomiska läge — för att inte säga nöd — som de arbetslösa upplevde resulterade självfallet i ett starkt missnöje med det svenska samhället. Marknadskrafternas klart visade oförmåga att hålla full sysselsättning beredde en tacksam jordmån för det socialistiska budskapet. Många hakarpsugdomar anslöt sig (till sina gudfruktiga föräldrars sorg) till någon av de socialistiska föreningarna i "det röda Hakarp". Samhällets otillräckliga insatser för att bereda meningsfullt arbete åt de arbetslösa och dessas oförmåga att kunna påverka sin situation (den som inte kunde betala sin skatt hade heller inte rösträtt), bidrog säkert till att utvandringen till Amerika diskuterades bland de socialistiska ungdomarna. Inslaget av socialister bland 1920-talets hakarpsemigranter var påfallande.

För de yngre av Krönikans läsare kan det kanske verka osannolikt att ungdomar med socialismen som ideal kunde tänka sig att lämna

Sverige för att bosätta sig i USA. Men helt visst var det så att "Staterna" ansågs som ett frihetens land för alla som var missbelåtna med regimen i sitt hemland. Amerikas anseende som världens största och äldsta demokrati var obestridligt. I detta avseende kan det vara anledning att citera ur Vilhelm Mobergs bok *Den okända släkten* som utkom 1950:

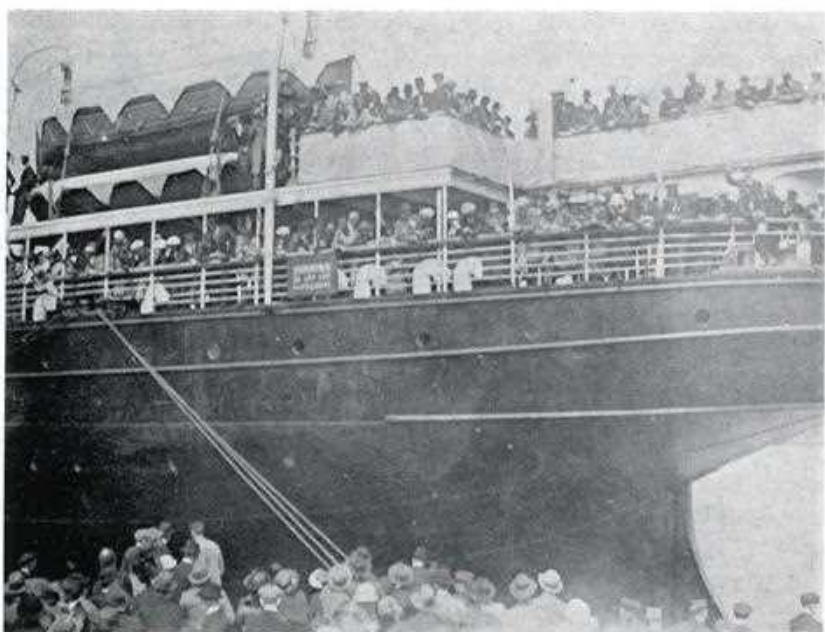
"Vi har fått över till Amerika en del av den gamla världsdelenens bästa folk: upprorsmännen, trotsarna, frihetsmännen — — — — — De flydde undan kejserliga och kungliga enväldshärskare efter de misslyckade upprorsrörelserna år 1848, de flydde undan Hitler på 30-talet, de flyr idag undan Stalin. — — — — — Med Förenta Staternas folk har förenats mer än en million svenskar och deras efterkommande intill fjärde och femte släktled. Vi kan vara tillfreds med att våra stamfränder assimilerats just av detta folk, som i dag framstår som den mänskliga frihetens mäktigaste värn på vår jord."*

Amerikabiljetten kunde man köpa av Carl Ström på Norra Parkgatan 17 i Huskvarna som representerade Svenska Amerika Linien. Man kunde också göra affär med Carl Hallin på Norra Esplanaden 18 — han sålde åt Skandinavien-Amerika Linien. Ville man skicka efter biljetten per post kunde man skriva till någon av de andra bolagen som regelbundet annonserade i vår lokalpress: Hvita Stjern Linien, Cunard Ancor Linierna, Norska Amerika Linien, United States Linies eller någon annan linje.

not.

I en andra upplaga av boken som kom ut 1968 har författaren gjort ett tillägg där det bl. a. heter: "Och vid denna tid (1950) såg jag alltså Förenta Staterna som den mänskliga friheten mäktigaste värn på vår jord. Så framstod ovedersägligen Anförvanternas land för mig år 1949, när detta skrevs; i det dåvarande läget i världen fanns det full täckning för karakteristiken. Det finns det inte år 1968. Tjugo år efteråt har så omvälvande tilldragelser inträffat i världspolitiken, att även USA framstår som en aggressiv makt. — — — — —"

Förenta Staterna är inte längre det land, till vilket rebeller och upprorsmän flyr. Just denna människokategori lämnar istället idag USA och går i landsflykt till Kanada och Europa."

Amerikalinjens Kungsholm lämnar Göteborg midsommardagen 1923. På översta däck står Herbert Rosén från Ebbes som hade Denver Col. som resmål. På däck 2 under finns Eric Olsson från Ebbes och hans fru Agnès, som varit på besök i Eric Olssons föräldrahem.

Foto: Per Svanberg.

Hakarpsborna började i regel utresan i Göteborg, men det förekom också att de startade resan från någon annan hamn, t. ex. Kristiania i Norge.

I Amerika var svensk arbetskraft efterfrågad. De flesta hakarpsungdomarna fick anställning vid industrin och en förhållandevis god standard. Andra fick förmånliga jobb i andra branscher. Ett par dukade under alldeles. Under den stora depressionen i U S A, som började 1929, blev många hakarpsungdomar utan arbete. Säkertligen fick dessa fara mycket illa.

Självfallet hamnade tjugotalets utvandrare på olika platser i Staterna och i skilda miljöer. Nu efteråt kan man konstatera att de hakarpsbor som utvandrade på tjugotalet och som nu bor i USA har

en ställning som ganska mycket påminner om den standard deras i Sverige hemmavarande syskon åtnjuter.

Låt oss följa några av våra utvandrares öden:

Rosell Brothers.

Från Edstorp utvandrade tre bröder Rosell. Medlemmarna av denna familj var kända för att kunna lite av varje när det gällde hantverk. Att gjuta grunden till ett hus eller att gräva en brunn var för dem lika vanliga sysselsättningar som att slakta en gris eller måla ett hus. Knappast någon sysselsättning var dem främmande.

År 1923 reste Carl (1923/5)* till Amerika. Han slog sig ned i Jamestown där han försörjde sig som grov- och diversearbetare. När han var hemma i Hakarp på besök 1928 nämnde han till sina anhöriga att han snart skulle flytta hem till Sverige igen. Något måste väl ha kommit emellan ty det dröjde hela arton år innan han uppenbarade sig hemma i Hakarp — 1947. Som mångkunnig diversearbetare tjänstgjorde han sedan några år på Ebbes Bruk. Sjuttio år gammal gifte han sig med en ungdomsbekant och bosatte sig i Vaggeryd, där han slutade sina dagar 1963 — 71 år gammal.

På hösten 1923 reste Conrad Rosell (1923/27). Mångkunnig som han var fick han jobb som byggnadsarbetare med speciell inriktning på det elektriska. Conrad hade mycket lätt för att lära sig språk och var en hängiven esperantoanhängare. Sin hemvist fick han i Michigan — i en stad som heter Flint. Conrad omkom vid en bilolycka i U S A.

I sina bröders "spår" reste Axel Rosell (1924/1) i början av år 1924. I Jamestown hade han ju sin broder Carl (Charles) och där slog sig även Axel ned. Han tog anställning som möbelsnickare, gifte sig och fick en son och två döttrar. Han levde i Jamestown

not.

Siffror inom parentes innebär att vederbörande person kan återfinnas i den förteckning över utvandrare som var införd i 1972 års Hakarps Krönika. Siffrorna utvisar utvandringsår och hänvisningsnummer.

Beträffande vissa av emigranterna stämmer inte personens förnamn med förteckningen. I detta avsnitt har utvandrarens rätta tilltalsnamn använts — förutsatt att detta har varit känt.

till 1975. Hans änka Olga, från trakten av Åseda, var senaste sommaren (1976) på besök i Sverige och passade då på tillfället att besöka sin svägerska, Senta Rosell i Bäckalyckan, som hon så länge brevväxlat med men aldrig träffat personligen.

Syskonen Vallerius.

Av gjutare Vallerius elva barn utvandrade sex till Amerika. När de första gav sig iväg bodde familjen i Huskvarna men flyttade senare till Egna-Hem. Alla skulle således inte räknas till Hakarps utvandrare, men för att få en mera fullständig bild av familjens utvandring presenteras här alla sex.

Aldsta dottern Rut reste år 1900, endast femton år gammal — hon passade på tillfället att fylla år mitt ute på Atlanten. Rut hade plats i hushåll på olika håll i Colorado och i Californien, för att så småningom få tjänst hos en miljonär Armstrong i Chicago. Här trivdes Rut bra och när hon 1946 flyttade hem till Sverige hade hon vistats i U S A hela 46 år.

Fem år efter Ruts utvandring reste hennes broder John Vallerius. Även han firade sin femtonårsdag ute till havs. John tog anställning hos släktingar i Boston som hade ett bageri och där arbetade John som bagare i tretton år tills han avled ganska ung, år 1918.

Lindor Vallerius reste till Boston år 1910. Han fick arbete på en metallfabrik som ägdes av en släkting. Efter ett par år kom han hem på besök i Sverige, träffade den kvinna som skulle bli hans hustru och gjorde en försenad värnplikt. Han stannade i Sverige tio år varefter han och hustrun anträdde resan till Chicago igen. Här fick han anställning på en symaskinsfabrik och jobbade där till 1935, då han återvände till Sverige. På själva midsommarafton steg han iland på svensk mark. I sin hemstad fick han arbete på Huskvarna Vapenfabrik. Han avled år 1940.

System Vega reste sexton år gammal år 1919. Även hon slog sig ned i Chicago. Hon blev gift med en snickare Anderson som hade svenskt påbrå och talade god svenska. Efter några år köpte makarna Anderson en farm i Port Wing, Wisconsin. Vega avled 1937 och efterlämnade en son som är pastor i Chicago och en son som har en bilverkstad i Californien. Båda sönerna deltog i senaste världskriget.

Carl och Anton Vallerius i Chicago.

År 1923 reste ännu en Vallerius — Carl (1923/2). Han hörde till de ungdomar som varit med om att bygga Ådalsvägen. I likhet med tre tidigare Vallerius kom han att bo i Chicago. Där tjänade han sitt levebröd som svarvare, bl. a. på en fabrik som tillverkade telegrafutrustning — Telepipe Linies Corp. En tid var han byggnadsarbetare och en omgång var han trädgårdsmästare. Carl gifte sig i Amerika med en svensk flicka. Han kom till Sverige 1966 efter 43 år i U S A. Nu är han pensionär och bor i Huskvarna.

Efter att ha gått på nödhjälpsarbete på Smedstorpssvägen reste tjugofyraårige Anton Vallerius (1924/4) på hösten 1924 med Grips-holm från Göteborg. Han hade köpt biljetten hos Karl Ström i Huskvarna, för 385 kronor. Även för Anton var Chicago resmålet och där fick han anställning i byggnadsbranschen. Efter en tid följde han med en firma som hade specialiserat sig på att bygga trottoarer. Detta var ett hårt arbete när solen gassade och ingen skugga gick att uppbringa — många fick värmeslag. Anton bytte arbete och kom till samma fabrik som sin bror Carl, där han blev hopsättare av

telegrafmaskiner. Här fick Anton erfara hur det kunde gå till ute i stora affärsvärlden. Firman bytte ägare och all personal fick slut. Alla avskedades inom loppet av 24 timmar — ingenjörer, förmän, arbetare och tjänstemän. Alla fick gå. Anton var således arbetslös och fördrev tiden med att vandra i Chicagos utkant. Men i Amerika var tydligen allt möjligt. En bil stannade och Anton tillfrågades om han sökte arbete. Anton fick följa med in i bilen och under samtalet visade det sig att frågaren var distriktschef vid Chicagopolisen. Hakarpsynglingen tillfrågades om han ville bli polisman och han tackade ja. En tids praktik och utbildning följde och Anton var polis i världsstaden Chicago. Troligen var det Antons resliga figur (182 cm i strumplästen) som hade intresserat polischefen och kanske bidrog Antons lugna och hederliga utseende också. En och annan smäll fick väl Anton ta emot på tjänstens vägnar, men dessemellan hade jobbet också sina fördelar. Efter en tid vid Chicagopolisen fick han ett förmånligt erbjudande om att bli privat vaktman åt den millionär Armstrong, som redan tidigare hade Rut Vallerius som kokerska. Armstrong hade två chaufförer och sex personbilar. Hans hus vaktade Anton i två år, så fick han en dag meddelande att hans syster i Port Ving hade blivit sjuk. Då lämnade Anton sitt arbete hos millionären och reste upp till sin sväger i Wisconsin för att hjälpa honom med jordbruket. Han besvärades emellertid av en skada i ryggen, som han hade ådragit sig under polistjänsten. Han hade under ett handgemäng fått en kraftig spark och ryggbesvärerna tilltog. Anton fick söka sjukhusvård och opererades. När han var frisk igen slog han sällskap med sin broder Lindor och reste hem till Sverige år 1935. Hemkommen till Huskvarna fick han anställning på Junex som pressare, men 1942 sökte han in på Vapenfabriken. Som pensionär och bosatt i Huskvarna har han nu tillfälle att i lugn och ro tänka tillbaka på sitt händelserika liv därute i den stora världsstaden Chicago.

Greens pojkar.

Till de utresandes skara sällade sig tre av Ellen och Ernst Greens elva barn.

Nittonårige Jim (1922/9) reste i december 1922 med Drottningholm. Efter ett kortare uppehåll i Renovo Pennsylvania och med ar-

Edgard, Tore och Jim Green i Jamestown.

bete i lokstallarna för Jim vidare till Jamestown. Här fick han anställning på en fabrik som tillverkade metallfönster.

Hans broder Tore Green (1923/26) kom till Jamestown på hösten 1923. Liksom många andra svenskar kom också han till metallfönsterfabriken. Jamestown var då en verklig svenskstad, det beräknades att 17 procent av dess befolkning var svenskar. Smälningar fanns det gott om och det berättas att vid en fest i en av de många svenskföreningarna i Jamestown uppskattades antalet närvarande Hakarps- och Huskvarnabor till 50 stycken. Svenska språket talade man dagligen och den genuina huskvarnadialekten bevarades och kan fortfarande förnimmas hos en del av "de våra". Ett trivsamt och glatt umgänge förekom bland ungdomarna som så väl kände varandra från hembygden. Flera av grabbarna hade spelat boll tillsammans i Huskvarna I F och här ute i Jamestown träffades de på fotbollsplanerna. "The Red Swedes" och ett par andra svenska lag i Jamestown innehöll flera spelare som hade lirat boll hemma i Vapenstaden. Äkta amerikaner är ju inte kända för så stort fotbollsintresse, men bland invandrarna var sporten så mycket populärare

och många invandrarelag bildades. Före detta H I F-grabbar fick spela mot engelsmän, tyskar, italienare och irländare.

I detta äkta Huskvarna-sällskap hade alltså Jim och Tore Green hamnat och de stortrivdes. Det kändes knappast att man bodde i ett främmande land när man hade så många gamla vänner omkring sig. År 1929 fick de sällskap av ännu en broder — Edgard — som hade fått arbete på verktygsfabriken Crescent Tool Co. i Jamestown. Han hade några år varit bosatt i Stockholm innan han emigrerade.

Men de goda tiderna varade inte längre än till 1929. Då kom depressionen. Under flera år, med början 1929, fick Tore Green känna på hur det var att få arbeta endast ett par dagar i veckan. Så illa hade han inte drabbats under de svåra åren 1921—23 hemma i Huskvarna, då han egendomligt nog hade haft full sysselsättning.

Längre fram på 30-talet återkom äntligen de bättre tiderna och därmed arbetstillfällena. Men på 40-talet gick U S A med i andra världskriget och Edgard som fortfarande var ganska ung och ogift blev inkallad till krigsmakten. Under invasionen i Normandie deltog han i general Pattons pansarstyrka som så framgångsrikt medverkade till befrielsen av Europa. Edgard hade lyckan att komma från kriget med livet i behåll, men efter kriget omkom han 1947 i en bilolycka.

Tore, som hade gift sig med en dalkulla, flyttade 1937 till Miami i Florida, där han reste omkring och monterade metallfönster. Numera är han pensionär och bosatt vid Cape Kennedy. Han har två barn i Florida och ett i Californien.

Jim Green blev bofast i Jamestown och gifte sig med en svensk-ättling. De har två söner som i likhet med Jim bor i Jamestown. Deras dotter är gift och bosatt i Moline, Illinois.

Både Jim och Tore Green kan räknas till de utvandrare som har hembygden kär och vi här hemma i Hakarp har åtskilliga gånger glatt oss åt att se dem som gäster i sin gamla barndomsbygd.

Några ungdomar från Egna-Hem.

Utöver de Egna-Hemsungdomar som tidigare är nämnda beslöt sig ytterligare några för att pröva lyckan på andra sidan Atlanten. Flertalet av dessa hade fått känna på nödhjälpsarbete under den svåra depressionen i hembygden.

Artonårige John Sigbert Bergström (1922/2) reste ut våren 1922. Han slog sig ned i Chicago, där han fick arbete i restaurangbranschen. John Sigbert avled ogift 1961 — 57 år gammal.

Malin och Johan Gustavssons son Mauritz (1923/3) på Fageräng 7 reste våren 1923 även han med Chicago som mål. Där blev han verkmästare på en verktygsverkstad i en flygplansfabrik. Mauritz var inte mer än 54 år gammal när han avled 1951 efterlämnande änkan Anna Råhlin, bördig från Huskvarna.

En som redan hade gjort 14 resor över Atlanten när han som tjugotvååring beslöt sig för att bosätta sig i Amerika var Edgard Meurling (1923/7). Anledningen till att han hade korsat Atlanten så många gånger var att han tjänstgjort som serveringsman i andra-klassen på M/S Drottningholm. När han 1923 hade rest som passagerare tog han anställning en tid i New York och senare i Warren

Hakarpsbor träffas hos John Moberg på hans sommarställe i Michigan år 1935. Fr. v. Eric Randau, John Moberg och Mauritz Gustavsson.

Pennsylvania. Han arbetade dels som svetsare och dels som svarvare och var också med om den besvärliga depressionen i U S A 1929—30 då fabriken erbjöd arbete två, tre dagar i veckan. Edgard bodde i Amerika i nio år och hann under tiden gifta sig. Han kom hem till Sverige 1932 och började arbeta på H. V. A. Numera är han pensionär och har sin bostad i Huskvarna.

Artur Pettersson (1923/10) från Fageräng 1 hörde till de många ynglingar som hade fått pröva hur det var att gå på nödhjälpsarbete och även hur det var, att vara helt arbetslös hemma i Hakarp under de svåra åren. Han reste till Amerika våren 1923 och tog arbete som svarvare på en verktygsfabrik i Jamestown, senare arbetade han som målare för att efter ytterligare en tid återvända till industrin denna gång som revolversvarvare. Han gifte sig med en holländsk flicka och de har en son i Jamestown och en dotter i Georgia. Artur är nu pensionär och bor i en egen stuga i Jamestown.

Per Enok och Lotta Malmros på Fageräng 5 fick se två av sina "friställda" söner anträda den långa resan till Amerika. Tjugoföråriga John (1923/14) reste på försommaren 1923. Hans 3 år äldre broder Sven (1923/31) reste tredjedag jul samma år. Sven fick anställning som industriarbetare i Jamestown. Efter tretton år i Amerika drabbades han av ohälsa och avled 1936 — endast 36 år gammal. En son till honom är fiskeritillsyningsman och bor i Jamestown. John hade anlänt till Boston med "Oscar II" från Kristiania i Norge. Med på resan var ett nittiototal andra svenskar vilka dock skildes till olika delar av Amerika. John begav sig till Renovo i Pennsylvania där han träffade Egna Hems-grabben Jim Green. Här fick John jobb på lokomotivverkstaden men stannade endast en kortare tid. Därefter försökte han sig på olika arbeten och hamnade även mitt i depressionen, då han fick finna sig i att stå och köa för att få en kopp soppa. De dåliga tiderna gav dock med sig och John fick så småningom anställning på ett ritkontor i byggnadssmidebranschen. Firman hade sitt kontor i Kewanee Illinois. John reste mycket i sitt arbete och kom att besöka alla stater i Unionen, utom Alaska. Efter fyrtioåtta år i Amerika kom han hem 1971 och bosatte sig i Huskvarna. John Malmros slutade sina dagar 1972. Hans änka Ester flyttade till Hakarp och bodde där till hösten 1976 då hon återvände till U S A och bosatte sig i Jamestown, där hon har så många vänner.

I augusti 1924 kom Titus Bergström (1924/3) till Amerika. Genast han kom fram fick han anställning på ett brobygge där hans farbror var arbetsledare. Genom att gå på kvällskurser, i New Jersey, förkovrade han sig en hel del och kunde ganska snart ta anställning som rörläggare och resemontör. I åtta år stannade han i Amerika och återvände sedan till Huskvarna 1932. Han anställdes på Vapenfabriken och arbetade där tills han fick pension. Titus Bergström avled 1972 och var då 77 år gammal.

Bland de fåtaliga kvinnor som emigrerade från Hakarp på 20-talet var Sara Jernell från Egna Hem. Hon gifte sig med Henry Carlsson från Huskvarna som hade rest över ett par år tidigare. Han var ingenjör och chef på ett ritkontor. De bosatte sig i New Port i Virginia. Sara Jernell avled 1950, endast 47 år gammal.

Hakarpsynglingar i Jamestown. Från v. med X markerade: Arthur Petersson, Fageräng, Tage Olsson, Ebbes, Jim Green, Fagerlätt, John Malmros, Fageräng, Tore Green och sist Sven Malmros. Stående framför Sven Malmros är "Tärta" Johansson från Huskvarna.

Syskonen Lönn från Ebbes.

Hur flera medlemmar ur en släkt slog sig ned i samma amerikanska ort kan syskonen Lönn från Ebbes utgöra exempel på.

Som nämndes i förra årets Krönika hade Märta Lönn (1913/6)

bosatt sig i Rockford Illinois. År 1920 när hon var hemma i Hakarp på besök fick hon med sig sin syster Alva (1920/3) som också stannade i Rockford där hon efter en tid gifte sig med en västgöte, möbelsnickaren Eskil Karlsson från Svenljunga. Släkten hemma i Hakarp och Huskvarna kunde sommaren 1976 glädja sig åt ett besök av Alva, som fortfarande är bosatt i Rockford. Hennes syster Märta hade avlidit 1969.

År 1923 kunde Märta och Alva hälsa sin broder Vilhelm välkommen till Rockford. Liksom så många andra prövade Vilhelm på olika slags arbete. En tid försörjde han sig som privatchaufför och senare tog han anställning vid en mekanisk verkstad. Som sjuttioårig pensionär är han, liksom sin svenskbördiga hustru Harriet, fortfarande boende i Rockford.

Systemen Louise Lönn reste till Rockford 1927 där hon togs emot av ett flertal släktingar, däribland Märta, Alva och Vilhelm Lönn samt fastern Anna Elisabet Ekebon (1909/2) med make och tre barn, vilka också bodde i Rockford. Louise fick plats som second-girl

*Rockford i Illinois blev Lönnarnas stad framför andra.
Fr. v. Vilhelm Lönn, Märta och Alva, sittande Sigrid och Louise.*

(i familj). Hon stannade i Amerika fem år och kom hem till Hakarp 1932.

Nittonåriga Gunvor Lönn, som var dotter till Alva, reste över till U S A 1936 för att förenas med sin moder i Rockford. Som gift hette hon Frank, men är nu änka och boende i den stad som släkten Lönn tydligen utvalt som sin egen — Rockford.

Syskonen Lönn härstammar på sin moders sida från utvandrare-släkten Snygg och de har därför en ganska stor släkt även i andra delar av Staterna.

"Betania-Anderssons."

Vaktmästaren i Betania, Theodor Andersson, och hans maka hörde också till de som fick säga farväl till tre söner som hade bestämt sig för att åka till Amerika.

Artonårige Bertil Andersson (1920/4) reste 1920 och möttes i New York av sin morbroder C G Ljungqvist (från Sjöbacken), som varit i Amerika sedan 1913. Bertil fick arbete på en fabrik som tillverkade klockor. Han hade dock inte så god hälsa varför han reste till sitt hem i Hakarp 1924. Han avled en tid efter hemkomsten.

Erland Andersson (1921/2) reste med M/S Stockholm 1921 och slog sig ned i New York. Efter diverse arbeten fick han anställning som tjänsteman på telefonbolaget Bells kontor i New York. Efter en anställningsperiod på 42 år i samma firma njuter han nu sitt otium som pensionär i New York. Sistlidna sommar (1976) var han hemma i Sverige och hälsade på sina släktingar i Huskvarna.

En tredje "Betaniapojk" Karl Andersson reste till Amerika 1925 och tog arbete i New York som chaufför. Han flyttade hem till Sverige 1931.

Fyra bröder Randau.

Till de många beundransvärda familjerna i Ebbes måste man absolut räkna den på Skönelund — August och Selma Randau med sina tio barn. Fyra av barnen sökte sig till Amerika.

Äldste sonen Helge reste i april 1911. Han bosatte sig i Chicago och blev gift med en flicka från Blekinge. De fick en son och en dotter. Sonen Ralf bor i Illinois. Dottern Florence, som är gift med

en ungersk man och bosatt i North Dakota, var sommaren 1976 hemma i Sverige. Hon passade då på att besöka släkten i Hakarp som hon aldrig tidigare hade sammanträffat med.

Tjugosexåriga Erik Randau (1922/1) lämnade år 1922 sitt föräldrahem för att, även han, utvandra till U S A. Erik blev byggnadsarbetare i Chicago och gifte sig med en amerikafödd kvinna. Som pensionärer är de numera bosatta i egen villa nere i Florida. Under 1976 passade Erik på att fylla 80 år.

På våren 1923, mitt under arbetslösheten, reste Karl Randau (1923/11). Även han blev byggnadsarbetare i Chicago. Karl och hans norrlandsfödda fru June är numera pensionärer och fortfarande bosatta i Chicago. De har en vuxen dotter.

Ture Randau var järnvägstjänsteman, gift och bosatt i Långsele, när han beslöt sig för att undersöka förhållandena i Amerika. Han reste därför ensam, utan fruns sällskap, till Chicago. Där hade han ju sina bröder och tydligen utföll landet till belåtenhet ty år 1925 tog han över sin fru till Chicago. De hade en dotter från sverige-tiden och de fick en dotter i Amerika. Under flera år arbetade Ture som fastighetsskötare. År 1950 var Ture och hans fru — Hanna — på besök i Sverige. Sedan Ture blivit änkeman kom han hem till Sverige 1960. Han bosatte sig i Linköping. Ture Randau avled 1973 och fick sin grav på Hakarps kyrkogård.

Några ungdomar söder om ån.

Förutom redan nämnda ungdomar utvandrade ytterligare några som var bosatta i Ebbes, Stensholm och Pettersberg.

Gustav Klintin (1923/9) från Stensholms Fabrikssamhälle reste våren 1923 och slog sig ned i Providence på Amerikas östkust. Han kom tillbaka till Sverige och bosatte sig i Trollhättan.

Herman Johansson (1923/4) från Rosenlund i Ebbes reste också 1923. Han är numera pensionär och boende i Chicago. Under sin aktiva tid var han bl. a. målareförförman på ett museum i Chicago.

Gustaf Herbert Rosén från Ebbes (1923/16) blev plåtslagare i Denver Colorado. Han avled för några år sedan.

Esfil Gustafsson från Eriksberg i Ebbes (1923/17) fick arbete på fabrik i Lafayette, Indiana. Han omkom 1927 vid en trafikolycka.

Ragnar Hallqvist (1923/20) var hela 30 år gammal och därmed

Fyra bröder Randau i Chicago, fr. v. Ture, Karl, Helge och Eric.

en av 20-talets äldre emigranter. Han tillhörde den för sin yrkes-
skicklighet välkända Hallqvista-släkten i Ebbes Bruk. Ragnar reste
hösten 1923 från Kristiania i Norge med ett fartyg som hette M/S
Helig Olav. Hallqvist var verksam som reparatör och verktygsarbe-
tare på ett flertal platser i Staterna, bl. a. hos Ford i Detroit. En
längre tid bodde han på den plats där just då så många hakarpsbor
hade slagit sig ned — Jamestown. Iyrig jägare som han alltid har
varit, längtade han ofta hem till de kända jaktmarkerna kring Hak-
arp och gjorde därför en resa hem till Sverige 1930. Någon återresa
blev inte av utan Ragnar Hallqvist stannade i Hakarp, gifte sig och
blev bosatt i Huskvarna där han för övrigt fortfarande bor.

Tjugoettårige Helmer Lago från Pettersberg (1925/8) reste i bör-
jan av 1926. Huvudsakligen jobbade han som maskinarbetare och
reparatör på olika platser i U S A, bl. a. i Chicago och i Texas. Efter
en tid slog han sig ned i Oshkosh, Wisconsin. Han avled i oktober
1975, efterlämnande änka och två vuxna barn.

Familjeutvandringar.

Att utvandrarerna från Hakarp, på 20-talet, i första hand var ogifta har tidigare omtalats, men undantag som bekräftar regeln finns — i form av tre utvandrarefamiljer.

År 1916 hade nygifte Axel Johansson—Bexell (1922/3) kommit hem från en trettonårig vistelse i "Staterna". Han slog sig ned i Hakarp och bodde i Björkelund Ebbes till 1922 då han tillsammans med hustru och fyra små barn — det minsta endast några månader gammalt — gjorde resan över Atlanten för att återigen slå sig ned i Amerika.

Rättaren på Dalskog Karl Gustaf Andersson (1923/22) med hustru och tvååriga sonen Yngve reste till Amerika 1923 men kom hem redan efter halvtannat år och blev rättare på Hakarps Säteri.

En familjeförsörjare som ville ordna bättre framtidsmöjligheter för sin familj var Sven Valborg Jonsson (1924/2) på Egna-Hem. På eftersommaren 1924 lånade han pengar till en amerikabiljett och reste från sin familj. Han tog sig över till Minnesota där en släkting hade ordnat ett arbete på en möbelfabrik i Minneapolis. Helt enligt

Axel Johansson-Bexell med familj återvände till Amerika 1922.

planerna arbetade Sven Valborg och sparade pengar så att han efter ett år kunde skicka hem biljetter åt sin familj. Utrustade med de erforderliga attesterna och biljetterna reste så hustrun Ida (1925/3) tillsammans med barnen 10-åriga Majken (1925/4), 8-åriga Maria (1925/5), 5-åriga Rune (1925/6) och knappt ettårige Axel (1925/7). Strax före jul anträdde sjöresan från Göteborg och helgen fick familjen tillbringa ute på havet.

*I hård vinterstorm fick Ida Jonsson och hennes barn fira jul på Atlanten 1925.
Bildens tagen omedelbart före avresan.*

Resan blev mycket besvärlig genom de hårda vinterstormar som rådde. Natten till julafton var stormen så hård att många av passagerarna tvivlade på att de skulle komma levande från äventyret. Färden gick emellertid lyckligt och familjen kom välbehållen till Minneapolis där de sedan fick sitt hem. Efter några år hade familjen välsignats med ytterligare två flickor. Tiden gick, barnen växte upp och bildade egna familjer. Äldsta dottern Majken gifte sig med en grabb av svensk härstamning och blev Mrs Pearson. Hennes syster Maria gifte sig med en norrmann och de båda pojkarna Rune och Axel blev gifta med flickor som beträffande nationaliteten närmast måste kallas europeer. Majken och Maria är nu änkor och bosatta i Minneapolis. Rune (som kallar sig Reimond) har anställning som

tågklarerare och bor i Minneapolis och Axel, som föddes några månader sedan pappan hade rest till Amerika, är anställd inom rymdforskningen och bor strax utanför Minneapolis. Föräldrarna Sven Valborg och Ida Jonsson avled på 1950-talet. Majken var sommaren 1976 på besök i Sverige och hedrade även sin hembygd med ett besök. Hon återsåg då, efter mer än femtio års bortvaro, de platser där hon lekt som barn. Självfallet färdades hon också Ådalsvägen där hennes far, Sven Valborg Jonsson, gått på dåligt betalt nödhjälpsarbete och där troligen idén till utvandringen föddes och mognade.

Slutord.

Den stora utvandringen till Amerika avstannade i början av 1930-talet. Om någon i dag uppsöker pastorsexpeditionen med avsikt att utvandra till främmande land betraktas detta som något sensationellt. De förhållanden som orsakade emigrationen från gamla Sverige finns inte längre. På mindre än trettio år omvandlades vårt fattig-Sverige till ett välfärdsland. Från att ha varit en utvandrarnation har vårt land på kort tid blivit ett attraktivt invandrarland.

En del av utvandrarerna blev stamfäder för en stor svenskamerikansk släkt. Här ses Lena Johansdotter från Ammarp (1876/1) på sin 75-årsdag år 1914, omgiven av barn och barnbarn ute i Minnesota.

Folk från skilda länder söker sig till vårt land, där de väntar sig finna en fristad undan svårigheter av olika slag. De svensk-amerikaner som kommer till oss på besök finner ett Sverige som, i fråga om välbefinnande och trygghet, har hunnit ifatt eller t. o. m. gått förbi U S A.

Av de hakarpsbor som lämnade Sverige för att bosätta sig i Amerika kom en del hem. Andra stannade kvar och bildade familj. En del av dem blev stamfäder åt en ganska stor svensk-amerikansk släktgren. Svenska språket och svenska seder omhulldades säkert av den första generationen i Amerika. Lite av språket och traditionerna fördes väl i arv till barnen, men den tredje generationen har i regel tappat bort de mesta tecknen på sin härkomst. De som tillhörde första generationen svensk-amerikaner gifte sig oftast med partners som talade deras eget språk — svenskan. Deras avkomlingar har inte i samma utsträckning gift sig med svenskättlingar. Självfallet har därför svenskheten uppblandats och försvagats allt efter som generationerna har växlat. Förmodligen kommer denna utveckling att fortgå och banden mellan släkten i Sverige och anförvanterna i Amerika blir därigenom allt svagare.

De muntliga berättelserna från emigranterna själva kommer en gång att bli helt bortglömda — om de inte nedtecknas. Brev och fotografier kan sparas från generation till generation — men endast om intresset finnes. Det är därför angeläget att intresset för utvandrarnas historia tillväxer — på båda sidor om Atlanten — så att inget av det material som ännu finnes går förlorat.

Det är vår förhoppning att denna serie om utvandringen från Hakarp skall medverka till att de hakarpsbor inte blir bortglömda som lämnade sin hembygd för att söka lyckan i främmande land.

KALLFÖRTECKNING till detta avsnitt:

Eilert: Hundra år i Huskvarna.

Göran: Huskvarna Vapenfabrik.

Ljungmark: Den stora utvandringen.

Moberg: Den okända släkten, andra upplagan 1968.

Huskvarna-Posten, 1920-talet.

Smålands Folkblad, 1920-talet.

Kommunalfullmäktiges protokoll, Hakarp 1920-talet.

Kyrkoarkivalier, Hakarp 1920-talet.

Per August Almqvist

av Harald Möllerström

Strax innan man kommer fram till porten, som leder in till kyrkogården vid Hakarps kyrka, lägger man märke till två ståtliga gravvårdar på andra sidan av ringmuren. Den ena av dem är rest över vilorummet för Olof Henric Rogberg, som var kyrkoherde i Hakarp mellan åren 1883 och 1903. Den andre bär följande inskrift:

Per August Almqvist född den 11 juni 1810 död den 8 oktober 1882 Ph. Doctor L. N. O. Prost i Tveta härad Kyrkoherde i Hakarps pastorat i trettio år. — Philipp: 1: 21 och hans maka Carolina Almqvist, f. Printzensköld, f. den 19 jan 1815 d. den 11 febr. 1886. I tacksamt minne bevarade af barn och barnbarn.

Släkten

Den i många hänseende framstående släkten Almqvist leder sina anor till Ölmstads socken. Per August Almqvists farfars farfars far var bonden Måns Carlsson i Södra Långeberg i denna socken. Sonen Harald tog namnet Almqvist efter en alm på gården. Harald Almqvist, ungefär samtida med kyrkoherden i Hakarp Laurentius J. Lillander, under vars tid dess kyrka byggdes, var kyrkoherde på Visingsö och tillika förste teologie lektorn vid det 1692 grundade gymnasiet därstädes. Han var född 1657.

Hans son, Sven Paul Almqvist, född 1699, var kyrkoherde i Södra Unnaryd och gift med Christina Rogberg.

Dennes son, Johan Almqvist, född 1731, var liksom farfadern kyrkoherde och teologie lektor på Visingsö, där han verkade under nära ett halvt århundrade. Att han var fäst vid Visingsö framgår av en minnestecknares utsaga, att han var "fast besluten att ej utbyta sitt insulariska (insula latin = ö) lugn, sitt självalda Patmos, sitt kära Tusculum mot större område av plikter, med större oro, större ansvar av förbindelser". Han var nämligen uppsatt på biskopsförslag.

Johan Almqvists son, Per Augusts far, Sven Johan Almqvist, född 1769, blev kyrkoherde i Gränna år 1800. Också han var teol. doktor och dessutom kungl. hovpredikant och riksdagsfullmäktig under en rad av år. Hans tjänstgöringstid blev ävenledes lång — 43 år. På grund av sitt kraftfulla uppträdande fick han benämningen "biskopen i Gränna". I sockenstämmornas protokoll heter det oföränderligt: Stämman föreslog . . . prosten bestämde. Ur fromhets-synpunkt var måhända inte hans tid den lyckligaste. När den yngste av hans tre söner — som alla blev kyrkoherdar — anslöt sig till den nyevangeliska riktningen, väckte detta stort missnöje i familjen.

Av de tre nämnda sönerna var Per August den mellersta. Efter skolgång i Växjö blev han student i Lund 1830. Följande år avlade han disputationssprov i *Genealogia Frithiofiana* (Frithiofs släkt) och 1835 i *Introductio in elementarem functionum ellipticarum theoriam* (inledning till den elementära teorien om de omgivande tingens inverkan). På detta blev han magister, vilket vid denna tid motsvarade doktorsgraden. Han prästvigdes den 1 maj 1836 och tjänstgjorde därefter som apologist och collega i Jönköping. För kyrkoherdetjänst avlade han pastoralexamen 1848, varpå han blev kyrkoherde i Hakarp 1851 med tillträde 1852. Hakarps pastorat var till 1850 patronellt, vilket betydde, att innehavaren av Hakarps säteri tillsatte präst. Kyrkoherde Johan Filén var den siste sålunda tillsatte, varför efterträdaren Per August Almqvist kan räknas som den förste "folkvalde" kyrkoherden i pastoratet. Till titulärprost utnämndes han 1856 och till kontraktsprost i Tveta härad 1877, varpå hans karriär 1880 kröntes och avslutades med ledamotskap i kungliga nordstjärneorden.

Per August Almqvist ingick 1840 äktenskap med Carolina Printzensköld, f 1815, dotter till majoren Axel Johan Printzensköld och Eva Magdalena Queckfelt. De hade en son och sju döttrar, nämligen: 1. Johan Gustaf, f 1841, fil. doktor, t f domänintendent, d 1899; 2. Hanna Augusta, f 1843, d 1918; 3. Caroline Gustava, f 1845, d 1919 gift med läroverksadj. A. M. Bergelmer 4. Siri Magdalena, f 1847, d 1919, gift med lantmätaren A. Ekwall; 5. Helena Elisabet, f 1849, d 1923, gift med kamreraren A. Ekwall; 6. Signe Maria, f 1851, d 1928, gift med kronolänsmannen O. F. Ekwall; 7. Ulrica Charlotta, f 1854, d 1932, gift med kyrkoherden i Bankeryd Johan

Syrén; 8. Eva Sofia, f 1857, d 1930, gift med kaptenen Carl Sletten-gren.

Genom utdrag av protokoll, skrivna av Almqvist, skall här visas vad som hände i Hakarps pastorat under hans tid, på samma gång som de antyder vilka intressen Almqvist hade och hur åtgärder ledde till framsteg och utveckling under hans medverkan och ledarskap.

Almqvist fick börja med sociala ärenden.

Såsom kyrkoherde blev han vid tillträdet självskriven ordförande i sockenstämman. Hans första protokoll var det vid "allmän Vahlborgsmässa sockenstämma" den 14 juni 1852. Därvid behandlades bl a "den vårdslöshet och liknöjdhet varmed en viss soldat och hans hustru behandlade sina barn, "vilka uppfödes till lättingar och tiggare och genom bettlande besvära icke blott socknens innevånare utan även stryka vida omkring till andra samhällen. Åt fattigvårdsstyrelse och ordningsmän uppdrogs att vidtaga de allvarsammaste mått och steg för förekommandet av detta oskick." Vid samma stämma valdes Maria Christina Blomberg från Stockholm till barnmorska, trots att "några anmärkningar av en och annan försports om obehövligheten av särskild barnmorska för församlingen". Flera stölder hade blivit föröfvade, varför erinrades, att ordningsmannen inom varje rote enligt K bef. hav:s beslut 1851 ägde rättighet att med biträde av sexmännen företaga husvisitation till upptäckande av tjuvgods. Vidare beslöts, att kyrkans silver skulle förvaras i prästgården, men pastor iklädde sig icke ansvar därför. Till socknens skraddare utsågs Anders Johan Blomqvist. Till protokollet är efter justeringen en särskild skrift lagd, undertecknad av J. M. Almqvist. Det gäller ett fattigvårdsärende, i vilket Hakarps församling beslutat, att ägaren av Stensholm för framtiden årligen skulle lämna 12 RB till rum, vedbrand och vård åt Lena Svensdr från Hökhult, vilket Almqvist ansåg vara en oskälig och olaglig beskattning, som han ej ville underkasta sig. — Av detta synes framgå, att J M Almqvist var ägare till Stensholm. Denne Almqvist var Johan Magnus Almqvist, broder till Per August, kyrkoherde i Skärstad och ägare till flera andra stora gårdar.

Kyrkobyggnader

På nästa sockenstämma meddelades, att "kyrkan och klockstapeln synnerligast till tak och yttre beklädnad var i högsta måtto bristfälligt, ävensom de pelare, som inne i kyrkan uppbära tornet." Redan den 3 oktober hade utförligt förslag till reparationer upprättats, vilket antogs av församlingen till utförande. Bl a beslöts, att "den takspån, varmed tak och torn borde betäckas, skulle vara av ek, efter fördelning på hemmanen utgå med 1/3 under åren 1853, 1854 och 1855." Likaledes beslöts det, att prästgårdens ladugård skulle ombyggas: mot det att församlingen bidroge" med 200 Rd B:ko contant och 2:ne karldagsverken från varje oförmedlat h/emman/ åtog sig undertecknad pastor att denna efter förslaget verkställa." Slutligen beslöts vid denna stämma, att "den förut vanliga uppbörden av ljus och stolägarnas besvär att medtaga sådana (för att upplysa kyrkan under julhögtiden) skulle upphöra". I stället skulle nu kyrkvärdarna anskaffa ljus för hela kyrkan, ävensom behövliga ljushållare; kostnaden skulle bestridas med 1 Rd B:ko av varje mantalsskriven person.

Kyrkbuller

Vid sockenstämma 1856 anförde flera av sockenmännen klagan över att personer avlägsnade sig från kyrkan under det att kungörelserna efter gudstjänstens slut upplästes och man därigenom urständattes att uppfatta kungörelsernas innehåll. Åtgärder borde vidtagas. Pastor biföll denna begäran och lovade söka avstyra detta oskick.

Nästa år beslöt man, på ordförandens rekommendation, att ingå i ett försäkringsbolag mot boskapspest, som härjat i angränsande länder.

Kollekter och offer

År 1865 restes i Örebro ett minnesmärke över frihetshjälten Engelbrekt Engelbrektsson, som ligger begravnen i denna stad. Till detta minnesmärke bidrog också Hakarp genom beslut på sockenstämman den 13/6 1860. Därvid gjorde P A Almqvist en kort framställning av Engelbrekts förtjänster, som stämman ansåg vara så god, att han borde upprepa den vid upptagande av offret eller kollekten nästa böndag.

Givmildheten synes ha varit stor i Hakarp. Samma år upptogs, på Almqvists uppmaning, på böndagen den 6 maj ett offer "av var och en som kände sig i sitt samvete uppmanad att genom en skärv bidra till lindring i någons olyckliga och beklagensvärda lott, som i mistning av hörsel varken kunde erhålla kunskap om Gud och hans välgärningar, ej heller meddela sig åt andra." Det var ett tilltänkt institut för dövstumma man åsyftade. Första söndagen i Advent 1862 insamlades ett offer, kompletterat med en listinsamling, såsom ett bidrag "till avhjälpande av den hungersnöd, vari våra forna landsmän i Finland i följd av missväxt råkat". År 1863 förfrågade sig Almqvist, om man borde göra någon insamling för de nödlidande i Norrland. Ett frivilligt offer vid kyrkdörrarna blev resultatet. Nästa år beslöt man om en kollekt till den genom en våldeld nästan helt och hållet ödelagda köpingen Ronneby. Och vid samma stämman höjdes flera röster till behjärtande av det elände, som krigets ödeläggelse av övermäktiga och övermodiga fiender tillfogats Danmark. Almqvist skriver i sitt protokoll: Om icke nödroppen från de fallna krigarnas änkor och barn kunna beveka oss, då måste tacksamheten till Gud, som nådigt och länge skonat vårt land från krigets fador och faran att förlora ett älskat fädernesland beveka oss att offra en skärv till understöd åt de för fosterjordens försvar fallna danska krigarnas änkor och barn".

Det förekom förr — och förekommer kanske alltjämt i vissa delar av vårt land — att blivande präster "predikade för offer" till sina studiers bedrivande. Detta hände också i Hakarp. Den 6/8 1865 beviljades studeranden Alfred Holmberg rätt att en söndag uppbära ett offer i kyrkan för sina akademiska studier, och senare beviljades "en fattig studerande från Jönköpings skola, som erhållit Stiftets Biskops tillåtelse att predika — under anhållan att få uppbära offer i Hakarp — att få göra denna tjänst vid Långfredagens och Påskdagens högmässor". År 1857 heter det i ett protokoll: "Av gammalt hade inom församlingen varit vanligt att, när brukspredikanten vid Husqvarna biträder pastor uti tjänstgöringen vid Hakarps kyrka, honom årligen i denna kyrka givits frivilliga gåvor medelst s k offer, och ehuru pastor hade sig detta förhållande bekant, hade han icke, utan församlingens yttrade bifall ansett sig böra införa ånyo detta bruk eller utlysa offer för nuvarande brukspredikant". Nu fram-

*Per August Almqvist
f. 1810, d. 1882.
(Ungdomsporträtt)*

stälde han, för "att på detta sätt visa sin erkänsla för brukspredikanten Hr Mgr C Schermansson, förfrågan, huruvida sockenmännen ville bevilja honom rättighet att sådan förmån erhålla?" Härtill svarades allmänt ja.

År 1863 beslöts, att hävgång — som tydligen hittills skett vid all kollektupptagning — nu endast skulle ske vid uppsamlandet av gåvor till organist, vaccinator och kyrkobetjante, som fått en sådan rättighet sig på lön beviljad, medan andra kollekter skulle uppbäras medelst bäcken, som vid kyrkodörrarna å båda sidor av gången skulle i stolskanten anbringas. — På det att icke kyrkans och de fattigas inkomster skulle för mycket minskas, yrkades och antogs att för detta ändamål skulle hädanefter såsom hittills insamling ske vid husförhören.

Organisten

I samband med ovanstående kan det vara av intresse att se, vad som bestämdes 1857 skulle utgöra organistens lön. 1. Ett årligt yste; 2. Kontant i stället för — som förut — matskott av varje hem-

*Carolina Almqvist
f. Printzensköld, f. 1815, d. 1886
(Ungdomsporträtt)*

mansinnehavare efter viss skala; 3. Särskild avgift från säterierna och de bättre hemmanen; 4. Särskild avgift från mästare vid Husqvarna Gevärsfactori; 5. För varje lysningssedel minst 50 öre, vid kyrkogångar (kvinnors kyrkotagning) minst 25 öre och vid begravingar minst 25 öre; 6. Viss avgift från Husqvarna Gevärsfactori; 7. 2:nne årliga kollekter.

Gudstjänsten

Den 18/5 1875 skriver Almqvist: I anledning av den alltmer ofta förekommande försumlighet att, efter pålysning, verkställa sammanringningen till sön- och helgdagsgudstjänsterna, hade undertecknad pastor föremål för stämmans omprövning och beslut framställt frågan, att på annat sätt, än det av ålder brukliga (nämligen att) från matlagen inlysa ringare till fullgörande av denna personligt ansedda skyldighet; efter en längre överläggning biföll stämman det av kyrkorådet gjorda förslaget, att utdebitera och uppbära 5 öre av varje mantalsskriven person inom församlingen, att uppdraga åt pastor och kyrkvårdar med de medel, som sålunda till kyrkokassan

inflyta, anställa och avlöna pålitliga personer till verkställande av sammanringning å alla sön- och högtidsdagar ävensom de ringningar, som i anledning av dödsfall å sådana dagar efter och vid gudstjänsten, men icke å vardagar, äro vanliga.”

Ett par andra förändringar i samband med gudstjänsten skall nämnas. Vid en kyrkostämma framträdde nämndeman Arvid Johansson i Höggärdet och anmälde, att man i närliggande kyrkor börjat tillämpa en annan ordning vid nattvardsgångarna: i stället för att gifta går fram till Herrans bord för sig och sedan ogifta män och kvinnor, går man nu fram familjevis, d. v. s. husbondefolket med sina barn och tjänare gemensamt. Han uttryckte en önskan, att denna ordning finge tillämpas även i Hakarps kyrka. Både pastor och församling förklarade sig villiga till denna förändring. Vid en senare stämma hade tydligen Almquist framställt förslaget, att den allmänna gudstjänsten skulle framflyttas från kl 10 till kl 11. Detta förslag fann stämman ändamålsenligt. Hädanefter /1875/ skulle gudstjänsten under de fyra vintermånaderna november—februari börja kl. 11, under övriga månader som förut kl. 10.

Kyrkogården

Året 1857 hade en rödsotsepidemi härjat i Hakarp och borttryckt över 70 personer. Detta satte spår i ett protokoll samma år, där det heter: ”I fråga om kyrkogårdens utvidgning, ännu mer påkallad genom den stora dödlighet, som nyligen inträffat, tillkännagav ordföranden, att Fru Svanfeldt /på Hakarps säteri/ välvilligt medgivit, att den därtill nödige ifrågasatta jord får utan ersättning av Hakarps säteris tillgränsande ägor antagas med skyldighet för församlingen att iordningställa den möjligen rubbade vägen och stängslen och att boställsinnehavaren, såvitt det på honom beror, vill av prästgårdens ägor avstå nödig jordsrymd”.

Prästgården

Prästgård med tillhörande byggnader reparerades vid olika tillfällen, och härvid hänvisas benäget till vad som antecknats i Hakarps Krönika för 1963.

Om Almquists oförtrötteliga men tyvärr fruktlösa arbete 1871—1874 för inrättande av en livränteanstalt för inom församlingen

födda barn kan man läsa i en utförlig artikel av Majléne Panke i Håkarps Krönika för 1973. Likaså om hur Håkarp på ett mycket tidigt stadium upprättade en kommunalfullmäktigeinstitution, vilken även den tyvärr spolierades efter en kort tid av personer med högt "fyrktal". På tal om detta med fyra kunde man få för oss rätt egendomliga röstsiffror. Vid ett tillfälle skulle man välja ny orgeltrampare. De som sökte tjänsten var avskedade soldaten Sven Kron samt f. d. torparna Johannes Johansson och Sven Svensson. Vid valet erhöll Kron 4 29/48, Svensson 2 91/120 och Johansson 1 3/4 röster. Kron dog året därpå, och Sven Svensson blev hans efterträdare på 8 5/16 röster.

Almqvist och torparna

Den 4/5 1863 inlyste Almqvist socknens torpare och övriga dagsverksskyldiga. I dessas skyldighet ingick att utföra vissa dagsverken varje år på pastors kost. Han föreslog nu, att de i stället skulle utföra dagsverken endast vartannat år men på egen kost. Billigheten i detta erkändes, men man önskade, att torpare som var skyldiga att utföra 1 mans- och 1 kvinnodagsverke, skulle få detta så fördelat, att de varje år på egen kost utförde dagsverke, det ena året mans- och det andra kvinnodagsverke. Pastor var nöjd med detta, så ock alla torpare från Håkarps, Stensholms och Göransbergs säterier.

Almqvistska fonden

I samband med redogörelsen för kyrkans och skolans räkenskaper tillkännagav Almqvist på stämman den 23/5 1877, att framlidne Th. Doctor J M Almqvists i Skärstad sterbhus skänkt till Stensholms fattiga underhavande en fond av 400 kronor, vars ränta skulle årligen utdelas bland dessa, och uppläste de därvid meddelade bestämmelserna. Den skulle stå under pastors förvaltning. År 1877 var behållningen 407: 41, sedan 20 kr utdelats under året.

Almqvist och skolan

Givetvis hade Almqvist åtskilligt att göra med skolan. Det gällde ju att i pastoratet förverkliga intentionerna i 1842 års skolstadga. Man tillsatte lärare, byggde skolhus och försökte se till, att alla ordentligt fullgjorde sin skolplikt. Det var inte alltid så lätt, vilket

framgår av de protokoll som här till sist återgives. Men Almqvist prövade både med mjuka och stränga metoder.

En förnyad ordning för undervisning och skolgång, dels i "den flyttbara skolan" (småskolan), dels i den fasta skolan (egentliga folkskolan) antogs 1862. Såsom uppmuntringsmedel för ordentlig skolgång skulle bland barnen varje vecka utdelas belöningskort à 2 öre, som igenlöstes vid varje veckas slut. Beträffande småskolan bestämdes, att ingen fick besöka skolan mindre än 18 veckor, och beträffande fasta skolorna, att de barn, som inhämtat bibliska historien, katekesen till 3:dje huvudstycket, någon skrivning och räkning, tabellerna för nya måttet och vikten, skulle befrias från daglig skolgång och endast en dag i veckan infinna sig till repetition och förkovran i sina stycken. De som skulle börja konfirmationsläsningen måste ovillkorligen ha avlagt prov på ovannämnda kunskaper. De barn som förfallolöst underlät att infinna sig någon dag skulle följande söndag å predikstolen namngivas. Om inte detta hjälpte skulle föräldrarna kallas inför pastor och sockennämnd för varnings erhållande, och slutligen vidtagas de lagliga åtgärder som i skolstadgan var föreskrivna. Barn synes dock ha kunnat undervisas i hemmet men skulle då "som oftast" inlysas till förhör.

Till lindring för föräldrar, som lät sina barn besöka skolan, sattes skolavgiften till endast 50 öre per barn och år för hemmansägare och deras vederlikar samt 25 öre för torpare och deras vederlikar, att erläggas vid terminens början. De fattiga befriades efter skolstyrelsens prövning och på förslag av läraren från all avgift, och särskilt avseende fästes på dem som hade över 2 barn att hålla vid skolan.

Men systemet fungerade ändå inte tillfredställande. Ty 1866 skriver Almqvist följande något ampra protokoll: "Pastor tillkännagav sin ledsnad däröver, att synnerligast under denna höst flera försummelser än vanligt i ordentlig skolgång visat sig, att således den åtgärd att läsa de försumliga från predikostolen icke haft tillbörlig verkan, alldenstund den påräknade hederskänslan och blygseln hos föräldrar och barn icke överallt funnes, utan man kan såsom det synes låta sig uppläsas som försumlig den ena söndagen efter den andra utan att känna någon blygsel och låta sig rättas. Då emellertid skollagens föreskrift är tydlig, att varje icke annorstä-

des undervisat barn ovillkorligen skall besöka skolan intill dess det genomgått föreskrivna minsta lärokurs och det utan tvivel är till både barnens och föräldrarnas fördel, att detta verkställles så snart som möjligt, på det barnen desto förr må befrias från daglig skolgång och vara både sig och föräldrar vid 12 à 13 år till tjänst och biträde, så ville pastor samråda vad för ändamålet och en ordentlig skolegångs vinnande må åtgöras —”

Efter detta allvarsamma tal följde en längre överläggning, varvid man ”stannade vid det beslut att följa skollagens föreskrift”, vilket innebar, att barnen — efter vederbörliga varningar — kunde skiljas från föräldrarna och på deras bekostnad underhållas och undervisas. Ordföranden och ledamöterna beklagade, att skolgången, som förut varit så god, att man kunnat befria alltflera barn från daglig undervisning, så försämrats. De stränga åtgärderna skulle företagas, om så erfordrades, men man hoppades på en förbättring genom uppläsandet av detta protokoll.

Med tanke på detta dramatiska sammanträde hoppas man också, att det som enligt ett protokoll från den 16/2 1874 inträffade var en tillfällighet och ett övergående fenomen. ”Vid verkställt upprop av i skolåldern varande barn anmälde flera av barnen från Stensholms pappersbruk frånvarande, och de närvarande föräldrarna angav såsom orsak, att barnen används vid något arbete i pappersfabriken, och anhöllo, att barnen längre eller kortare tid skulle befrias från skolgång; denna begäran måste skolrådet avslå, dels på grund av omöjligheten för lärarna att ordna undervisningen under sådana förhållanden som en ojämn skolgång medför, dels i stöd av Kungl. stadgan för folkundervisning i riket d. 18 juni 1842, samt beslutade att till styrelsen av Stensholms pappersbruk genom protokollsutdrag anmäla förhållandet, under förmodan att densamma välvilligt, i vad på den ankommer, medverka till rättelse i omrörda avseende”.

Kyrkoherde Per August Almqvist

var naturligtvis inte endast stämmodare och protokollskrivare. Däri hade han som företrädare pastor Samuel Adrian och som efterträdare vice pastorn Johan Syrén till 1885, då den nye kyrkoherden Olof Henric Rogberg tillträdde pastoratet. Almqvist var också en

god predikant och själasörjare, och säkerligen är det inga överord, när minnestecknaren vid 1887 års prästmöte i Växjö säger: Han var som en far för sin församling, värderad och älskad för sin redbarhet och tillmötesgående hjälpsamhet.

Ovanstående protokollsutdrag är blott axplock av vad som avhandlades och beslutades. Många för församlingen betydelsefulla beslut har utelämnats för utrymmets skull. Ändock torde ha framgått, att P A Almquist hade det största intresse och den bästa vilja att sköta sin församling på bästa sätt, både andligt och materiellt. Han var en god representant för en gammal och ansedd prästsläkt men också för prästerskapet i en tid, då kyrkan var verksam och hade ansvar inte blott på det andliga planet utan också — kanske inte minst — på det världsliga.

Därför skall till sist återgivas några rader ur en artikel i Smålands Allehanda av den 27/11 1923. Artikeln, som kanske kan sägas vara "folkets röst" om prosten Almquist, är mycket entusiastisk i skildringen av den "alltid så framsynte kontraktsprosten P. A. Almquist i Hakarp". Den är skriven, då byggandet av Ädalsvägen just avslutats. Enligt artikeln skall Almquist, såsom ägare av hemmanet Fagerslätt, ha varit den förste som (1874) föreslagit vägens anläggning. Fagersläotts område omfattar norra delen av Husqvarna-åns strandområde. Diskussionens vågor synes ha gått höga. Men artikelförfattaren skriver: "Prosten var en alldeles förträfflig ledare av meningsutbytena i ett samkväm. Han synes ha haft till motto Fritt ur hjärtat, ty själv uttalade han fritt sina åsikter i det omdebatterade ämnet, och inte ondgjordes han, om de lika fritt motsades".

Artikelförfattaren hävdar till och med, att Almquist haft en viss ekonomisk betydelse för J. Lundströms arbete för tändsticksfabrikationen i Jönköping — icke blott under hans tid som lärare i Jönköping, utan också som kyrkoherde i Hakarp.

Artikeln slutar sålunda:

"Men det var ej blott till dylika intressen den alltid vakne prostens tankar sträckte sig — lika varmt ivrade han för allt gott inom hans verksamhetsfält: för en förbättrad barnuppfostran och bättre skolor samt handlingssätt gent emot de fattiga och sjuka."

Ådalsvägen

Ombyggnaden av övre delen

av Axel Werner

I Hakarps krönika för 1969 ingick en redogörelse för Ådalsvägens tillkomst och utveckling alltifrån äldsta tider och fram till 1968. Det konstaterades, att frågan om en ombyggnad av vägens övre del ej var slutgiltigt avgjord. Ett skissförslag förelåg inom Vägförvaltningen, men kostnadsfrågan var inte utredd, och därför kunde man inte ge något löfte om, när arbetet kunde tänkas komma igång.

Det rådde emellertid delade meningar om hur vägens sträckning mellan de båda broarna skulle förläggas. Somliga menade, att en nybyggnad borde ske på åns norra sida. Härigenom skulle man få en väg utan kurvor, och detta borde vara att föredraga ur den kommande trafikens synpunkt.

Från naturvårds- och hembygdsvänner protesterade man dock mot en sådan utbyggnad och hävdade, att en ombyggnad av vägen borde följa den gamla sträckningen söder om ån. Ådalsvägen har ju inte endast betydelse som trafikled. Den är alltsedan sin tillkomst en välkänd och omtyckt turistväg och därtill ett utflyktsmål för många i trakten bosatta. Många har tjusats inte endast av vattnets vilda framfart utan även av möjligheten att se ner i själva åfåran. Området på nuvarande vägens motsatta sida är ur skönhetssynpunkt tilltalande, för där finns ett stycke orörd natur med brant stupande bergväggar och en vacker och örtrik ravin, där en bäck mynnar ut i ån. Vegetationen är också vacker och tilltalande.

En utbyggnad av Ådalsvägen inom detta orörda område skulle helt spolia och trasa sönder landskapsbilden och innebära, att vägens största skönhetsvärden här gick förlorade. Genom erforderlig bergsprängning på åns norra sida kunde man riskera ovälkomna ingrepp i själva åfåran och dess vattenföring. Befintliga jättegrytor skulle säkerligen utplånas.

Det hade nämnts, att den gamla vägsträckningen skulle kunna behållas som en turistslinga, och att de båda gamla broarna då skulle kunna räddas, om man bygger vägen norr om ån. Men vad skulle

Nedre bron under byggnad. Foto: Evert Andersson.

man få se från turistslingan? Jo, ett söndertrasat berg och en väg, som skövlat den rika vegetationen.

Från bl. a. Hakarps Hembygdsförening föreslogs, att en fortsatt utbyggnad av vägen skall ske söder om ån inom det aktuella området, och att de nya broar, som då måste byggas bör göras estetiskt tilltalande. Möjligheter föreligger säkerligen att bygga en väg med god och tillfredsställande trafikföring utan att den känsliga landskapsbilden fördärvas.

När Vägförvaltningens förslag till utformningen av den nedre bron blev känt, uppstod en livlig diskussion om brons utseende. Från flera håll framfördes den meningen, att bron med det föreslagna utseendet inte på ett tillfredsställande sätt skulle passa in i omgivningen, eftersom den i alltför hög grad avvek från den gamla brons utformning.

Efter många samråd med bl. a. länsstyrelsens naturvårdsenhet, andra myndigheter och även sakägare och efter viss ändring av den nedre brons utformning ansågs tiden vara inne att påbörja arbetet

med vägens ombyggnad. Överläggningarna hade även berört frågan om bevarandet av de i ån befintliga jättegrytorna samt beaktandet av andra naturvårdsintressen. Man konstaterade dock, att jättegrytorna låg utanför det egentliga arbetsområdet. Mellan broarna finns en redan tidigare känd större jättegryta och det har väl inte varit så många, som haft vetskap om att man utan större möda kunnat nå denna gryta.

Det förtjänar också nämnas, att vid arbetet med den övre brons färdigställande påträffade man en meterdjup jättegryta, helt fylld med sten och jord. Denna gryta rensades upp, och man kan nu beskåda den från brons gångbana endast någon meter från sydöstra brokonen.

Av intresse är också att man under vägarbetets gång påträffade en mycket gammal kvarnsten, som ligger under en stor stenbumling. Stenmurar från en av de gamla kvarnarna vid ån har även kommit i dagen.

Arbetet med vägbygget påbörjades i december 1974, och därmed avstängdes Ådalsvägen från trafik för ett år framåt. Den ombyggda vägdelen håller en längd av 570 m och är utbyggd till en bredd av 12 m, därav 9,5 m körbana, 1,5 m gångbana och 1 m vägren. Detta innebär en förbättring från ett tidigare förslag, där den totala bredden angetts till 10,75 m. Sträckningen följer i så väl plan som profil den gamla vägen, och den brantaste lutningen är 6 %. Kurvorna har fått en utformning, som avsevärt skiljer sig från den gamla vägens, och det måste innebära en avgjord förbättring av vägens framkomlighet.

Vägarbetet krävde givetvis stora insatser av såväl personal som maskiner. Inte mindre än 3.600 dagsverken har gjorts, fördelade på såväl arbetsledning som arbetare av olika slag. Materialåtgången blev betydande. Omfattande schaktningsarbeten utfördes i såväl jord som berg och följdes av beklädnad av slänter. Väldiga massor av bär- och förstärkningslager kom till användning, och slutligen kom så asfaltering av vägbanan och färdigställandet av gångbanorna. De gamla vägräckena på stenstolpar visade sig otillräckliga i säkerhetshänseende och fick ersättas av mera stabila anordningar.

Arbetena med brobyggena blev både besvärliga och tidskrävande. Den nedre bron sprängdes den 6 februari 1975, och kvar var ett

Övre bron i färdigt skick. Foto: Evert Andersson.

gapande hål och två halvt raserade brofästen. Den gamla bron var ju utförd i ett betongvalv med fria spännvidden 24 m. Valvsidorna var klädda med sten, och likaledes var sidomurarna beklädda med sten, som gjutits in i betongmuren. Efter bortschaktning av de bortsprängda massorna, kunde det nya brobygget sättas i gång. Den nya bron utfördes som en balkrambro i ett spann med fri spännvidd om 27 m. Balkramen blev svagt valvad för att därigenom något påminna om den gamla brons utseende. Ett omfattande formningsarbete krävdes, åtföljt av armering och gjutning, och man räknade med att bron skulle vara färdig i augusti. 19 man sysselsattes med brobygget.

Med hänsyn till behövliga transporter fick den övre bron vara kvar till den 26 mars, då den utplånades genom sprängning efter att ha gjort tjänst mer än 60 år. Den gamla bron var utförd på samma sätt som den nedre och hade en spännvidd om 17 m. Den nya bron utfördes som platttribro i betong med en spännvidd av 19 m. Brons nordvästra vingmur förlängdes med en 20 m lång stödmur, i vilken anordnades ett blindvalv för att bryta av den stora betongytan.

För att få bättre anslutning till den övre bron och bättre sikt vid vägskalet vid Jutaholm utfördes en omfattande bergsprängning, var-

vid en hög bergklack raderades ut. Det måste dock sägas, att sikt-förhållandena på detta ställe inte blev helt tillfredsställande genom det utförda arbetet.

Vad har då denna vägbyggnad kostat? Ja, det är inte småsum-mor, och som vanligt blev det dyrare än beräknat. Den nedre bron drog en kostnad av 980.000 kr, den övre bron kostade 720.000 kr, och vägdelen inklusive beläggning gick lös på 1.060.000 kr. Då är ej marklösen medräknad.

Efter ungefär ett års byggnadstid togs vägen i bruk vid månads-skiftet november—december 1975. Vid slutbesiktningen var länssty-relsens naturvårdsenhet, Jönköpings kommun, Husqvarna AB och Vägförvaltningen representerade. Då konstaterades, att arbetena helt utförts enligt givna direktiv, samt att det känsliga åavsnittet var oskadat.

Under arbetets gång har givetvis allmänheten varit nyfiken, och många har vallfärdat för att se, hur arbetet fortskridit. En tisdags-kväll i slutet av november anordnades av hembygds- och idrotts-föreningar en tipspromenad längs Ådalsvägen för att låta intresse-rade få en överblick av den färdiga vägen, och c:a 450 personer tog tillfället i akt. Man får väl förmoda att de var nöjda med vad de fått se.

Nu har alltså vägen varit öppen för trafik ungefär ett år till båt-nad för de vägfarande, och en turistsäsong är avverkad. För alla berörda parter har det då getts möjlighet att bedöma resultatet av ombyggnaden, och man får förmoda, att omdömena varit positiva. Såväl vägens beskaffenhet som de skönhetsintryck den bjuder måste ge anledning till tacksamhet över att en länge efterlängtdad ombygg-nad av Ådalsvägen genomförts. Tacket bör då också riktas till alla de, som burit dagens tunga och med sitt arbete fört ombyggnaden till ett lyckligt slut. Till följd av att vägarbetena nere i Huskvarna ännu ej är avslutade har någon trafikräkning på vägen ej skett, var-för det inte föreligger några siffror över trafikens intensitet. Det är att antaga, att den gamla siffran om 3.500 fordon pr dygn kommer att överträffas.

ANVÄNDA KÄLLOR:

Redogörelse av ingenjör Bertil Persson.

Arkivhandlingar

Div. tidningsnotiser

Allianskyrkan vid Ebbesvägen

av Lars-Ake Larsson

Vid mitten av förra århundrandet började i Hakarp liksom på många platser i vårt land den fria andliga verksamheten att växa fram. På 1840-talet framträdde de s k roparna. I början av 1850-talet fick Hakarp besök för första gången av en lekmannapredikant. Det var C J Lindberg från Malmbäck. Nils Gudmundsson i Smedstorp var den som öppnade sitt hem för honom. Så småningom började man själva samlas till läsarmöten. Bland de som brukade leda dessa sammankomster kan nämnas Peter Bengtsson i Råmarp och Joh. Månsson i Knutstorp. På 1860-talet gick en stor väckelserörelse fram över Hakarp och många människor kom till tro och anslöt sig till läsarna.

Missionshus bygges

Så småningom fick verksamheten lite fastare former. Behovet av en samlingslokal gjorde sig gällande. Tomt uppläts av Joh. Johansson

i Fagerslätt, vid Ekeberg, strax bakom de nuvarande militärgaragen. Den 10 september 1875 kunde Missionshuset invigas. Byggkostnaden var 2.300 kronor. 1885 bildades Hakarps Missionssamfund. Missions-samfundet kom att bestå av två kretsar, en för södra delen och en för norra delen av socknen.

Betania bygges

I den södra kretsen började man med tiden inse behovet av en egen lokal. 1897 beslöts att efter ritningar av S Svensson, Ebbes, låta uppföra en lokal i Pettersberg. Tomt hyrdes de första åren av fru Laurin på Stensholm för 15 kronor per år. Tomten köptes år 1900 för 375 kronor. Byggnadskostnaden var 5.000 kronor. Den nya lokalen fick namnet Betania. Med åren kom de båda kretsarna att arbeta alltmer var för sig. 1904 gick norra kretsen ur Hakarps Missions-samfund och bildade Hakarps norra Missionsförening. De byggde samma år ett missionshus vid Ammarp.

Missionshuset vid Fagerslätt såldes 1907 till Hakarps kommun för 5.000 kronor. Det revs senare och virket användes för att bygga det norra av de båda gamla skolhusen i Nordskogen (det är numera också rivet).

År 1908 företogs en väsentlig om- och tillbyggnad av Betania. Det fick då det exteriörmässiga utseende som i stort bibehållits genom åren. Interiören har genomgått flera förändringar bland annat 1963—1964.

Ny kyrka planeras

Genom ett samgående 1971 med en församling som bedrev verksamhet nere i Huskvarna centrum ändrades församlingens namn från Hakarps Missionssamfund, Betaniaförsamlingen till det nuvarande namnet Huskvarna Alliansförsamling.

Genom Carlforsvägens ombyggnad 1970 spolierades hälften av det fåtal parkeringsplatser som församlingen hade och som det alltmer expanderande ungdomsarbetet krävde större och ändamålsenliga lokaler, började man i församlingen och dess styrelse diskutera vad som kunde göras för en lösning av lokalfrågan. Det stod så småningom klart att en nybyggnation var att föredra och man började undersöka möjligheten av att förvärva en ny tomt. Flera olika

Kyrksalen.

alternativ undersöktes, men de stred på olika sätt mot gällande byggnadsplan.

I början av år 1974 tog trädgårdsmästare Stig Johansson kontakt med församlingen och meddelade att han på grund av ohälsa ämnade avveckla sin handelsträdgård vid Ebbesvägen och han ifrågasatte om inte detta var platsen för en ny kyrka. Vid kontakt med kommunala myndigheter visade det sig att just den platsen ansågs ur alla synpunkter lämplig för sådan byggnation.

Så kunde då församlingen i maj 1974 besluta om att köpa tomten av Stig Johansson och att där uppföra kyrka med ungdomslokaler. Någon månad senare valdes en byggnadskommitté på sju personer. I kommittén ingick Arne Hanzén, ordförande, Lennart Carlsson, Roland Forsberg, Gustaf Leijon, Rolf Strandéus, Åke Pettersson och Karl-Elis Fransson. I intentionerna sades att man skulle arbeta fram ett förslag som såg ut som en kyrka och innehöll en värdig men enkel kyrkolokal och ändamålsenliga ungdomslokaler. Till arkitekt antogs John Pettersson, Huskvarna, och till byggnadsentreprenör Byggnadsfirman Hansson och Westman.

Kyrkan bygges

Efter det alla tillstånd klarats av var det så dags för det första spadtaget i slutet på maj 1975 och det var församlingens mångåriga kassör Lennart Carlsson som höll i spaden.

En mycket stor frivillig insats gjordes av främst församlingens medlemmar men även andra intresserade hjälpte till. Således klarades allt målningsarbete och schaktning och markplanering av i egen regi.

Finansiering

Ekonomiskt kunde det naturligtvis se ut som ett vågspel för en församling på endast något över 100 medlemmar att sätta igång ett så pass stort projekt. En löftesinsamling bland medlemmarna fick utgöra själva grundplåten. Bidrag och lån från kommun och Svenska Alliansmissionen samt bidrag från Allmänna Arvsfonden och Statens stöd för byggande av frikyrkor samt lån i Länssparbanken gjorde att församlingen kunde se realistiskt även på ekonomin. För-

säljningen av de gamla fastigheterna gav också ett gott netto, varför skulderna har kunnat hållas på rimlig nivå. Många vänner har velat vara med och har skänkt gåvor både i pengar och i natura. Bland annat gjordes en stockinsamling, som gav ett gott netto. Byggekostnaderna beräknas till cirka 1,6 milj. kronor.

En presentation av kyrkan

Vad har man då fått för pengarna? Jo först och främst en ändamålsenlig kyrksal med 135 sittplatser samt 50 platser som kan anslutas i en mindre sal. Under kyrksalen finns den s k festsalen där man kan duka för 125 personer samt ungdomslokaler för olika aktiviteter. Byggnaden innehåller dessutom lokaler för förskola, vilka hyrs av Jönköpings kommun och en bostad om fyra rum och kök. Efter omröstning bland församlingens medlemmar beslöts att kyrkan skall heta Allianskyrkan.

Kyrkan inviges

Invigningshögtiderna ägde rum den 8 och 9 maj 1976. På lördagskvällen var ett samkväm anordnat till vilket inbjudits alla som arbetat på kyrkan samt representanter för kommunens fritidsnämnd, sparbanken och Svenska Alliansmissionen samt Hakarps norra Missionsförsamling.

Sjelva invigningen skedde vid gudstjänsten på söndagsförmiddagen och förrättades av missionsföreståndare Erik Axelsson. Församlingens pastor Eric Elg predikade inför en fullsatt kyrka. På eftermiddagen blev det tillfälle för representanter för olika församlingar att framföra hälsningar.

I veckan som följde anordnades samkväm för de olika ungdomsgrupperna och deras föräldrar samt för de närmaste grannarna. På söndagseftermiddagen den 16 maj var kyrkan öppen för allmänheten och många tog tillfället i akt att bese lokalerna och dricka en kopp kaffe i festsalen.

Församlingens verksamhet i de nya lokalerna

Det är nu församlingens önskan att kunna utnyttja de nya möjligheterna på ett effektivt och meningsfullt sätt.

Söndagens förmiddagsgudstjänst kommer alltför att utgöra en grundpelare i verksamheten dit vi inbjuder alla att komma och delta. Försök kommer under hösten att göras med att hålla söndagsskola parallellt med gudstjänsten. Till söndagsskolan inbjudes alla barn i åldern 4—13 år. Vi inbjuder också till offentliga samlingar på söndagskvällarna, vissa lördagskvällar och ibland mitt i veckan. Barn i åldersgruppen 7—8 år är välkomna till Mini-UV och 9—12 år till UV-scout. Tonårsungdomen hälsas välkommen till vår Tonårsgrupp. För den äldre ungdomen finns en ungdomsförening. Församlingen har också en livaktig musikförening liksom ungdomssånggrupp. Dammerna är välkomna till de olika sygrupperna.

Det är församlingens önskan att liksom det tidigare, när det var en trädgårdsanläggning vid Ebbesvägen, växte och spirade, skall i andlig mening få växa och spira i vår nya kyrka.

Vi önskar att Allianskyrkan må bli till glädje och välsignelse för alla i vår bygd.

Något om Hakarp för 100 år sedan

av Gottfrid Granemyr

År 1876 hade hakarpsborna fått uppleva att Sveriges grundlag hade ändrats: Ett statsråd hade inrättats med en statsminister i spetsen. Denne landets förste statsminister blev Louis de Geer.

Änkedrottning Josefina dör och kronprins Gustaf, som sedermera blev konung Gustaf den femte, fyller 18 år och blir myndig.

Tonsättaren August Söderman går ur tiden, endast 44 år gammal.

Rånarna Hjert och Tector avrättas medelst halshuggning inför stora åskådarmassor.

Efter en rekonstruktion av Husqvarna Vapenfabrik tillträder Wilh. Tham posten som verkställande direktör.

Vidare berättar tidningarna, att ägarinnan av Bråneryds gård, änkefru Augusta Ribbing, avlidit, och att gården nu utbjudes till försäljning. Huvudbyggnaden uppges innehålla 15 rum och 1 kök. I ekonomibyggnaderna fanns bl. a. tröskverk, drivet med vattenkraft. Gårdens hela areal var 250 tunnland, varav 130 tunnland odlad jord. Ångsmarken säges vara beväxt med c:a 500 ekar och c:a 3.000 större björkar. Gården födde enligt annonsen 5—6 hästar, 5 par oxar, och 50 kor, och där kunde skördas 300—400 tunnor säd och 350—400 lass hö. 6 torpare gjorde 300 fria dagsverken pr år.

Doktor G. Almqvist sålde Göransbergs gård till kronolänsman J. F. Hård för 60.000 kronor, och Rosendala såldes av Husqvarna Vapenfabrik till P. Söderberg för 80.000 kronor.

Patron Laurin på Stensholm efterlyste en nästan ny plog, som hade blivit bortstulen ute på hans gärde. 15 kronors belöning utlovades till den som kan ge tips om vart plogen kan ha tagit vägen. Det är inte bekant huruvida patron Laurin fick tillbaka sin plog, där emot kan man i samma tidning även läsa om ärliga upphittare: "En vilsekommen höna är tillvaratagen och kan återfås mot annonskostnad i gården nr 2 i V. Förstaden." Det var alltså i Jönköping, som fjäderfäet gått vilse.

De hakarpsbor som besökte denna stad frestades med nöjeserbjudanden av skiftande slag. Följande annons kan få utgöra ett exempel:

En stor konstföreställning i 4 afdelningar å Stora Hotellet från kl. 6 till kl. 10 em. hvarvid eldsprutning och eldspisning utföres af den Syd-Afrikanske Zulukafferhöfdingen eller den berömda Eldkonungen från ön Luange. Entre herrskap 50 öre, tjenstefolk och barn 25 öre. Obs! En föreställning i timmen!

J. A. Sjogenberg
Neger från Sydafrika

Fjärdingsmännen Sven Svensson i Baggarp och Peter Svensson i Bockamålen fick löneförhöjning med 25 kronor pr år vardera, och en dövstum pojke lika mycket för att han skulle kunna bevista ett dövstumsinstitut. Drängen August Arvidsson fick skottpengar för en dödad räb, och Magnus Gustafsson och B. A. Creutz intygade att räven gick sitt öde till mötes på själva nyårsafton 1875. Några personer fick sina skatter avkortade. Det rörde sig om belopp från 20 öre till kr. 1.20.

För fattigvårdens räkning beslutades inköpa 18 tunnor råg till ett pris av 20 kr. tunnan, lika mycket havre å 10 kr. samt 10 tunnor potatis, som kostade 5 kronor pr tunna.

Av fattigvårdens inkomster kom 30 kronor från kollekter och gåvor och 43 kronor från en auktion efter fattighjonet Jonas Nilsson i Hägnen.

Under 1876 föddes i Hakarp 64 barn, 30 pojkar och 34 flickor. 23 personer avled. De inflyttades antal var 75, men mer än dubbelt så många, nämligen 152, hade flyttat ut. Även detta år fick alltså socknen vidkännas en folkminskning, nu från 1794 till 1758.

Organistänkan Hagström och Sara Lund var fortfarande socknens äldsta med sina 89 och 88 år. Bland männen var även detta år Fjärdingsmannen Sven Svensson i Baggarp äldst med uppnådda 88 år. Om denne tydligt ovanligt vitale åldring berättas i en artikel i Jönköpings Tidning under rubriken Kraftig 1700-talsgubbe:

Den äldste ännu tjenstgörande fjerdingsmannen torde vara Sven Svensson i Baggarp, Hakarps socken. Född 1793, är han således 88 år gammal, men det oaktat sköter han till allmän belåtenhet sina åligganden som fjerdingsman. Som ett bevis på den gamle mannens rörlighet kan anföras, att då han i våras åtföljde beväringen, han gående tillryggallade vägen — den ena gången mellan sitt hem och Nässjö fram och åter, 7 mil, och den andra mellan sitt hem och

Stackeryd, 8 mil. Fjerdingsman blef han 1830, och 1867 fick han Konungens medalj för medborgerlig förtjänst. Att han är mycket trogen kan synas däraf, att vederbörande kronofogde lär ha yttrat, det han af ingen får sina ärenden så väl uträttade, som af gamle Sven i Baggarp.

En torpvandring

av Sten Gustavsson

En mycket uppskattad verksamhetsform, som vår hembygdsförening bedriver, är de sedan några år tillbaka arrangerade torp- och hembygdsvandringarna. Uppdraget hade det här året fallit på undertecknad och Rune Gustavsson med bistånd av Gottfrid Grane-myrr och Ragnar Karlsmo. Söndagen den 16 maj samlades vi hos Martin Fagerlund, hembygdsföreningens "grand old man". Efter-som promenaden var avsedd att beröra den norra delen av socknen och beredvilligheten att visa sina samlingar alltid är tillfinnandes hos Martin tycktes utgångspunkten vara väl vald. Söndagsförmid-dagens vackra väder hade lockat ut ganska många, både gamla och unga. Det är inspirerande att se unga familjer, som med sina småt-tingar i kärror inte tvekar inför eventuella besvärligheter. Då vår kyrkoherde kallade till korum hade ett sextiototal personer samlats. Kyrkoherden talade vackert och tänkvärt, bland annat om den na-tur och miljö som är allas vår egendom, som vi bör känna ansvar för och motarbeta alla destruktiva krafter. Via Claars gård gick promenaden den gamla backiga och krokiga vägen mot Knutstorp. Här och var passerades av källkmedar och vagnshjul skavda berg-hällar, vittnande om att vägen har haft större trafik än i dag. Vid Knutstorp gjordes halt en kort stund. Gottfrid berättade något om byns historia. Vid storskiftet 1797 var Knutstorp en enda gård om 1/4 mantal. Den hade två ägare, klockaren Anders Hagström och stockmakaren Nils Söderström. Vid skiftet fick dessa var sin del 1/8

*Starten har gått från Hökhult.
Foto: G. Granemyr.*

mantal. För att få största möjliga rättvisa drogs gränsen rakt igenom både mangårds- och ladugårdsbyggnad. Att det alltid varit god miljö och andra goda förutsättningar i Knutstorp förstår vi därav att en änka Anna Nilsdotter, som avled 1741, blev 105 år gammal. Som en glädjande utveckling kan noteras, att det i dag finns 16 bofasta personer i byn mot endast två, när det var som minst. Över ljusa, vackra inägor på höjderna bakom Knutstorp tog vi kurs mot torpet Jankebo. På vägen dit måste "döasprånget" passeras, ett smalt och krångligt bergspass med ett respektingivande stup på ena sidan. Dosering och planering har naturen här själv svarat för.

Vid Jankebo var alla ense om att kaffe och matsäck borde avnjutas.

Vid storskiftet 1797 redovisas Jankebo som förpantningstorp under Knutstorp. Egendomligt nog finns torpet inte omnämnt i kyrkoböckerna förrän 1822, varför byggnadsåret inte är känt.

Under kafferasten kåserade Gottfrid och Ragnar mycket underhållande om en del av dem som bott på torpet.

Ett stenkast från Jankebo har en stuga, Skogslund, legat. Den utgjorde bostad åt arbetsfolk på Ringsberg.

En avstickare gjordes sedan till platsen för torpet Fällan, strax invid gränsen mot Råmarp. En bysnickare Nils Nilsson byggde och bebodde denna stuga. När hans krafter sinade nödgades han söka fattighjälp med påföljd att han måste överlämna alla sina små tillhörigheter till kommunen. Boförteckningen återfinns i 1960 års Krönika.

Genom en del sankmarker kom vi till gården Fagerhult, där vi blev ordentligt utskällda. Brukshundklubben har nämligen övertagit detta ställe och bedriver där olika verksamheter.

En etapp genom skogen hade vi kvar. Den gick mot Ängsberg, nära gränsen mot Ammarp. Det har varit en förpantningslägenhet, endast jord för stugplan och potatisland hörde till.

En kort rast togs även här. Solen gassade och det var ljuvligt. Nu återstod endast Mossvik intill vägen Kikstorp—Hökhult. Den lilla stugan finns bevarad på ett foto taget av Abraham Norlander. Det var en soldat Zakris Båår som efter slutad tjänst hade tänkt få njuta sin ålderdom här. Vad vi vet så blev virket vid stugans rivning flyttat till Huskvarna och där använt på nytt.

Återtåget mot Hökhult gick via Martin Fagerlunds väl restaureerade lingrav, där han för intresserade lyssnare berättade om linberedning. Väl framme vid Hökhult, utgångspunkten, var det att ta farväl av varandra. Ännu en torpvandring var avslutad, en dag med trevlig samvaro, en dag väl värd att bevaras i minnenas kamrar.

Förvaltningsberättelse för år 1975

Föreningens styrelse har varit: Rune Gustafsson, ordförande; Gottfrid Granemyr, vice ordförande; Bo Björklund, sekreterare och ansvarig för värdehandlingar; Ragnar Karlsmo, vice sekreterare och ansvarig utgivare av krönikan; Per Johansson, kassör; Eskil Lago, föreståndare för arkivet; Martin Fagerlund, registrator; Carl Eric Blomdahl, Sten Arvid Gustavsson och Yngve Svensson. Suppleanter har varit Mary Eliasson, Leif Gustavsson, Maj-Britt Edlund och Erik Lindfeldt.

Revisorerna har varit Rune Wixe och Georg Forsberg med Stig Drott som suppleant.

Årsmötet hölls den 9 mars på Hakarps Församlingshem och var väl besökt. Fil kand Bo Karlsson visade en svit färgbilder över byggnader och miljöer i Jönköpings kommun samt berättade om den inventering som nu pågår över gamla stadsdelar och hus. På Kristi Himmelfärdsdag hade en torpvandring anordnats i trakten av Ammarp, vilken rönt stor anslutning av medlemmarna och deras familjer. Tillsammans med Carlfors Bruk hölls den 5 juni en konsert på Carlfors Bruk varvid Regionsmusiken spelade. Under året hölls den traditionella midsommarfesten på Klinten. Många av medlemmarna kom dit med gäster och familjer. I november hade en hembygdsafton ordnats i EBK-stugan. I slutet av november var föreningen medarrangör vid Ådalsvägens öppnande.

Föreningen har deltagit i de aktiviteter som pågått med anledning av Europeiska Byggnadsvårdsåret. Sålunda har Bo Björklund och Martin Fagerlund representerat föreningen bl. a. vid en kurs i Gränna. De har också bevistat föredrag i ämnet.

Under året har sex protokollförda styrelsesammanträden hållits.

*Rune Gustafsson visar bilder vid Ädalsvägens invigning.
Foto: Rolf Antonsson.*

En krönika har utgivits för år 1975. Upplagan har varit 795 ex och krönikorna har utdelats till medlemmarna genom roteombuden. Föreningen har representerats vid Hembygdsförbundets årsmöte. Ett lotteri har anordnats vilket givit ett välkommet tillskott till föreningens kassa. Föreningen hade den 31/12 1975 680 medlemmar.

Föreningens strävanden under året har varit att bevara och försvara Hakarps skönhetsvärden. Sålunda har man noga bevakat Ängaslätten och föranstaltat om olika åtgärder till skydd mot hård nedslitning. Man har försökt påverka kommunen att förvärva återstående obebyggda delar vid Ängaslätten i avsikt att bevara detta område som park. Stugan Halleberg i Stensholm har tyvärr ej stått att rädda mot rivning. Man har dock erhållit vissa inventarier och delar i gåva samt fotograferat stugan.

FÖRENINGENS EKONOMISKA STÄLLNING

Behållning från föregående år:

Innestående på sparbanksbok nr 136580-8 Länssparbanken	17.316: 91	
Innestående på postgiro	210: 50	
Kontant i kassan	132: 34	17.659: 75

Tillkommer:

Medlemsavgifter - Krönika ..	7.137: 25	
Räntor	1.051: 91	
Lotteri	2.083: 29	
Kommunalt bidrag	1.500: —	
Gåvor	25: —	11.797: 45

Avgår:

Krönika	9.138: 95	
Egna arrangemang	561: 55	
Klinten	608: 40	
Skrivmateriel, porto m. m. ..	909: 45	
Hembygdsförbundet	200: —	11.418: 35

Förändring:	+ 379: 10	379: 10
-------------------	-----------	---------

Behållning vid årets slut:

Innestående på sparbanksbok nr 136580-8 Länssparbanken	17.193: 82	
Innestående på postgiro	211: 54	
Kontant i kassan	633: 49	18.038: 85

Anteckningar ur församlingsböckerna

Födda år 1975

- 3/1 Karl Martin Lennings, Stjärnstigen 25
- 9/1 Per Fredrik Olsson, Johannesvägen 16
- 9/1 Jesper Mikael Sten, Tenhultsvägen 89
- 27/1 Mats Peter Söderlund, Stensholmsvägen 1 F
- 10/2 Camilla Mona-Lisa Olausson, Hägnevägen 21
- 11/2 Magnus Karl Lundell, Berghagavägen 5 B
- 20/2 Eva Johanna Haugthon, Tenhultsvägen 139
- 20/2 Bo Magnus Edberg, Mossvägen 9
- 21/2 Johan Christer Magnus Sandin, Hägnevägen 24
- 24/2 Rut Helena Elisabeth Lindeskär, Lekstigen 8
- 4/3 Sofia Kristina Vidlund, Violstigen 3
- 4/3 Sven Roger Persson, Brakvedsvägen 16
- 6/3 Magnus Andreas Björk, Poppelvägen 19
- 17/3 Petra Victoria Jonasson, Näckrosstigen 34
- 18/3 Anna Margreth Karin Sandin, Hägnevägen 24
- 24/3 Mattias Per Valfridsson, Stensholmsvägen 6 J
- 25/3 Emma Linnéa Monica Wadenrud, Lönnvägen 14 B
- 25/3 Jeanette Marie Filipsson, Aspvägen 7
- 30/3 Linda Marie Gunilla Andersson, Lundenvägen 9
- 3/4 Ann-Sofie Rozi Linnéa Nilsson, Tyskängsvägen 5
- 23/4 Linda Johanna Jerkinger, Ormgransvägen 18
- 25/4 Hanna Victoria Holmkvist, Ebbesvägen 9
- 6/5 Catarina Linnéa Berterud, Egnahemsvägen 8
- 8/5 Anders Erik Göran Holmberg, Tenhultsvägen 129
- 16/5 Tobias Rolf Erik Lundell, Ormgransvägen 14
- 20/5 Jonas Olof Darelid, Stensholmsvägen 4 F
- 3/6 Johanna Vilhelmina Lydén, Eskilstorp
- 11/6 Anna Petra Svensson, Jutaholmsringen 6
- 20/6 Karin Elise Svensson, Lönnvägen 16 G
- 25/6 Ralf Mikael Lennart Engelke, Olstorpsgatan 1 A
- 3/7 Björn Mikael Norman, Göransbergs gård

- 16/7 Karin Ulrika Frönell, Kvarnvägen 24
 22/7 Marika Louise Dahl, Stjärnstigen 11
 24/7 Malin Viktoria Moberg, Mobergsvägen 6
 28/7 Bo Staffan Magnusson, Myrstigen 11
 2/8 Elin Elisabet Gustafsson, Berghagavägen 37
 8/8 John Olof Petter Eklund, Brakvedsvägen 32
 26/8 Bengt Erik Magnus Bohm, Carlforsvägen 30
 28/8 Ted Gerhard Kragner, Ormgransvägen 24
 30/8 Sara Martina Wänerholm, Vårlöksstigen 13
 3/9 Tove Birgitta Alshorn, Vårlöksstigen 22
 4/9 Sofia Karolina Lindeblad, Stensholmsvägen 1 H
 4/9 Lars Fredrik Johansson, Johannesvägen 5 D
 11/9 Ulf Rikard Lundblad, Poppelvägen 4
 16/9 Tobias Karl Peter Holmqvist, Platåvägen 21
 19/9 Paula Kristina Karolina Härelind, Tenhultsvägen 51
 19/9 Anna Ulrika Junedahl, Benvedsvägen 25
 19/9 Erika Charlotta Junedahl, Benvedsvägen 25
 22/9 Anna Maria Kristina Sundahl, Lönnhaga
 23/9 Elsa Maria Bergström, Vårlöksstigen 2
 24/9 Thomas Mats Axel Magnusson, Brakvedsvägen 34
 29/9 Anna Kristina Elkert, Ormgransvägen 22
 20/10 Pierre Ingvar Robert Hallberg, Brakvedsvägen 10
 26/10 Lena Viktoria Bäck, Blåklintsvägen 32
 28/10 Siw Jenny Gustafsson, S Hasselgränd 2
 6/11 Klas Erik Mats Björk, Stensholmsvägen 5 H
 8/11 Anders Henrik Elmquist, Hakarpsvägen 77 A
 19/11 Lars Linus André Björk, Lönnvägen 13
 21/11 Martin Erik Enell, Myrstigen 13
 22/11 Anna Emmeli Siljedahl, Carlforsvägen 28
 27/11 Ann Pia Malin Thorell, Hallebergsliden 6
 27/11 Björn Christian Michael Juntti, Smedstorps gård
 3/12 Hans Magnus Jonsson, Stensholmsvägen 5 C
 8/12 Anna Cecilia Marjatta Ernstsson, Stiftelsevägen 3 D
 16/12 Erika Louise Friberg, Brakvedsvägen 44
 18/12 Louise Christina Margareta Jonsson, Jutaholmsringen 14
 19/12 Jonna Anette Ekfeldt, V Hasselbacken 10

Ingångna äktenskap år 1975

- Richard Wray Goodwin, Norfolk Virginia USA och Narges Suzanne Khanom Sadeghi, Vallmostigen 16.
- Rolf Oskar Reinhold Sonelius, Olstorpsgratan 2 A och Eva Birgitta Lindström, Olstorpsgratan 2 A.
- John Reinhold Klasson, Hallebergsliden 6 och Yvonne Marianne Bågenståhl, Hallebergsliden 6.
- Nils Folke Ingemar Wilhelmsson, Vireda församling och Ingvor Gunbritt Viktoria Ekvall, Ebbesvägen 11.
- Leszek Wladyslaw Lindgren, Skolgatan 2 och Lillian Irene Larsen, Skolgatan 2.
- Nils Arne Sundberg, Eksjö församling och Marianne Karin Elisahet Falkros, Platåvägen 16.
- Sten Göran Erik Ernstsson, Stiftelsevägen 3 D och Tuula Marjatta Lehtosaari, Stiftelsevägen 3 D.
- Anders Willman, Stensholmsvägen 1 B och Maj Inger Olander, Stensholmsvägen 1 B.
- Carl-Gustav Lanse Karlsson, Stensholmsvägen 4 D och May Louise Birgit Karlsson, Ådalsvägen 91 B.
- Bengt Ernst Ingemar Lindgren, Blomgatan 14 och Svea Eva Ingegerd Gustafsson, Blomgatan 14.
- Sven-Åke Axelsson, Ö Hasselbacken 3 och Gerd Gunvor Ros-Marie Högbjer, Ö Hasselbacken 3.
- Hans Ragnar Bäckman, Holavägen 9 och Kerstin Ingeborg Birgitta Träff, Holavägen 9.
- Stig Lennart Risberg, Carlforsvägen 10 och Inga-Lill Elisabet Nilsson, Carlforsvägen 10.
- Fred Josef Svalander, Vårlöksstigen 11 och Monica Bodil Margareta Pettersson, Vårlöksstigen 11.
- Bo Ingvar Edberg, Mossvägen 9 och Britt-Inger Elisabet Alzén, Mossvägen 9.
- Karl Erik Jarnefur, Bromma församling och Ing-Britt Jarnefur, Ebbesvägen 27.
- Valter Gunnar Ingemar Jonsson, Carlfors och Erzebet Török Baja, Ungern.
- Sven Karl Erik Tomas Heimdal, Ebbesvägen 27 och Irene Elisabet Pärå, Nässjö församling.

Tomas Bertil Petersson, Vipevägen 18 och Anita Maria Andersson,
Byarums församling.
Lars Erik Ekedahl, Kvarnvägen 15 och Sigrid Ann-Marie Johansson,
Stockaryds församling.

Avlidna år 1975

- 11/1 August Svensson, Skolgatan 23, född 9/2 1879 i Veinge,
Hallands län.
- 22/1 Lisa Alfhilda Svensson f. Karlsson, Skolgatan 29, född
23/10 1910 i Rök, Östergötlands län.
- 29/1 Carl Anders Gullberg, Fagerslättsvägen 13, född 2/12 1957
i Kungsholm, Stockholm.
- 19/3 Erik Sigvard Pettersson, Egnahemsvägen 16, född 5/2 1901
i Lekeryd, Jönköpings län.
- 13/4 Anna Maria Andersson f Johansson, Hakarpsvägen 140,
född 30/8 1896 i Habo, Skaraborgs län.
- 1/5 John Arvid Andersson, Stibbarp, född 24/2 1919 i Hakarp,
Jönköpings län.
- 12/5 Elsa Ottilia Johansson, född 14/11 1897 i Hakarp, Jön-
köpings län.
- 3/6 Lena Marjatta Bergström f Pönttjä, Lönnvägen 22 född
20/7 1934 i Alatornio, Finland.
- 7/6 Ann-Charlotte Elisabet Björk, Ljungstigen 3, född 5/2 1960
i Hakarp, Jönköpings län.
- 12/6 Fritz Erik Harald Pettersson, Mobergsvägen 5, född 21/4
1913 i Hakarp, Jönköpings län.
- 7/7 John Frans Valfrid Karlsson, Ebbesvägen 4, född 23/10
1896 i Sofia, Jönköpings län.
- 22/7 Sven Eugen Andersson, Hakarps Kyrkskola, född 28/8
1895 i Järstorp, Jönköpings län.
- 1/8 Anna-Britta Josefsson f Hallén, Vipevägen 11, född 29/8
1918 i Brandstorp, Skaraborgs län.

- 15/8 Margit Elvira Fredriksson f Jarl, Brunstorpsvägen 24, född 27/11 1920 i Sofia, Jönköpings län.
- 11/9 Torsten Bertil Lennart Lönn, Hagbyvägen 3, född 11/7 1902 i Hakarp, Jönköpings län.
- 22/9 Rigmor Ullegård Sofia Pettersson f Boström, Vallmostigen 3, född 26/2 1927 i Sofia, Jönköpings län.
- 19/10 Elin Greta Maria Johansson f Svärd, Kvarnvägen 17, född 20/11 1900 i Hakarp, Jönköpings län.
- 7/11 Oskar Valfrid Rosén, Ebbesvägen 32, född 27/10 1889 i Hakarp, Jönköpings län.

Folkmängden i Hakarp den 31 december 1975 var 4.961 personer varav 2.540 män och 2.421 kvinnor. Äldst i församlingen var Rudolf Ljunggren, Kvarnvägen 16, född den 2/2 1881.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

över artiklar och smärre bidrag i Krönikans årgångar 1967—1976.

Föreningens årsberättelse för 1967 finnes på sid. 5 i årg. 1967, i övriga årgångar i slutet av varje bok liksom uppgifter från folkbokföringen. Innehållsförteckning för de första 20 årgångarna finnes i årgång 1966.

<i>Bergenblad, Harry</i>	Stensholm under medeltiden	1967	43
	Hakarps medeltida kyrka	1972	21
	Gamla urkunder om Hakarps kyrka	1973	50
<i>Björklund, Bo</i>	Fabriksinvi gning	1972	44
<i>Edlund, Majbritt</i>	Hembygdsföreningens vårresa 1973	1973	76
	En vårutflykt	1974	85
<i>Fagerlund, Martin</i>	Så minns jag det	1975	65
<i>Falk, Eric</i>	Smålandsgrenadjären Carl Oskar Falk	1968	44
	Om Ebbes Bruks konstgjutgods	1969	25
	Gamla Ebbes Bruk och brukssamhälle	1974	62
<i>Flensburg, Elsy</i>	Hakarps Kyrkliga arbetsförening 50 år	1970—71	53
<i>Gadolin, Gunnar</i>	Indelningsverket i Hakarp	1967	7
	Bidrag till gården Råmmarps historia	1970—71	34
<i>Granemyr, Gottfrid</i>	Vällingklockor som ringt i gamla Hakarp	1967	37
	Ett postrån för hundra år sedan	1968	28
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1969	71
	Gamla minnesvårdar på Hakarps kyrkogård	1969	31
	Ett dråp vid Husbron	1969	37
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1970—71	72
	Hakarps ålderdomshem har tjänat ut	1972	46
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1972	52
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1973	74
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1974	82
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1975	80
	Något om Hakarp för hundra år sedan	1976	73
	Raten — Dalskog	1976	5
<i>Gustafsson, Sten</i>	Auktion på Björnåsen för hundra år sedan	1974	75
	En tröskare och hans motor	1973	67
	En torpvandring	1976	75

<i>Hakeman, Lars</i>	Stiftelsen Hakarps Sockenmagasin	1969	40
<i>Jansson, Arne</i>	En vandring genom Ulvadalen	1968	55
	Växter i Ulvadalen	1968	63
<i>Johansson, Doris</i>	Ett par emigrantöden från Södra Glasberga	1973	46
<i>Johansson, Hans</i>	Hakarpsbyns gårdar och deras ägare del I	1970—71	5
	Hakarpsbyns gårdar och deras ägare del II	1972	4
	Hakarpsbyns gårdar och deras ägare del III	1973	5
	Hakarpsbyns gårdar och deras ägare del IV	1974	5
	Hakarpsbyns gårdar och deras ägare del V	1975	5
<i>Karlsmo, Gunnar</i>	Idrottsklubben Hakarpspojarna under 40 år	1969	63
<i>Karlsmo, Ragnar</i>	Fageräng — en liten del av Hakarp	1968	47
	"Till stort gagn för orten"	1969	42
	En stöld i Hakarp på 1700-talet	1970—71	57
	Utvandrare till Amerika del I	1972	54
	Utvandrare till Amerika del II	1973	19
	Utvandrare till Amerika del III	1974	27
	Utvandrare till Amerika del IV	1975	38
	Utvandrare till Amerika del V	1976	27
	Förteckning över de personer som utvandrat till Amerika under åren 1848—1925	1972	67
<i>Lago, Eskil</i>	Två brev till barnaläraren	1967	73
	Munksjö kraftstation - ett sextiofemårsminne	1968	35
	Om cyklar och cykelåkning	1970—71	70
<i>Larsson, Lars-Åke</i>	Allianskyrkan vid Ebbesvägen	1976	67
<i>Linder, Elam</i>	En pettersbergsmålare i Amerika	1973	43
<i>Linderholm, Em.</i>	Ungdomsläsningen	1975	56
<i>Möllerström, Harald</i>	Om adliga ätten Hägerflycht	1967	58
	Kyrkans år 1968 i Hakarp	1968	66
	Böcker i Hakarps kyrkas bibliotek	1969	48
	Restaurering av Hakarps kyrka	1970—71	24
	Om kvarnar	1970—71	42
	Några persondikter	1974	47
	Per August Almqvist	1976	50
<i>Osignerade bidrag</i>	Ett litet bygdemuseum	1969	56
	Ett auktionsprotokoll	1969	60
	Hakarps Sockenmagasins stipendium till Axel Werner	1970—71	69
	En ballongfärd	1972	31

	Egna Hems Bollklubb 10 år	1973	72
	Från flydda tider	1974	79
	En torpvandring	1975	83
	Stensholms Pappersbruk brunnet	1975	74
	Halleberg	1975	2
<i>Panke, Majléne</i>	"Till lindring av nöd och betryck" en 1870-talets pensionsstrid	1973	54
<i>Rapp, Conny</i>	Strövtåg kring Laggen	1970—71	61
<i>Ståhlgren, Lillemor</i>	Ett sockenbiblioteks historia	1968	5
	Katalog över Mörckska biblioteket	1968	20
<i>Werner, Axel</i>	Ådalsvägen	1969	5
	Hakarps Bygdekör 1921—1971	1970—71	46
	Ådalsvägen	1976	62
<i>Winqvist, Gustaf</i>	En byväg	1972	35
<i>Youngquist, C G</i>	Ett amerikabrev	1972	61

